MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII, TINERETULUI ŞI SPORTULUI

UNIVERSITATEA DE ARTE "GEORGE ENESCU" - IAŞI

FACULTATEA DE ARTE PLASTICE, DECORATIVE ŞI DESIGN

I. O. S. U. D.

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

FORMA ŞI METAMORFOZAREA EI ÎN ARTELE VIZUALE DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Coordonator ştiințific:

Prof. univ. dr. DAN COVĂTARU

Doctorand:

COSMIN – MIHAI IAȚEŞEN

- IAŞI -

2012

FORMA ŞI METAMORFOZAREA EI
ÎN ARTELE VIZUALE
DIN PRIMA JUMĂTATE A SEC. XX

Motto:

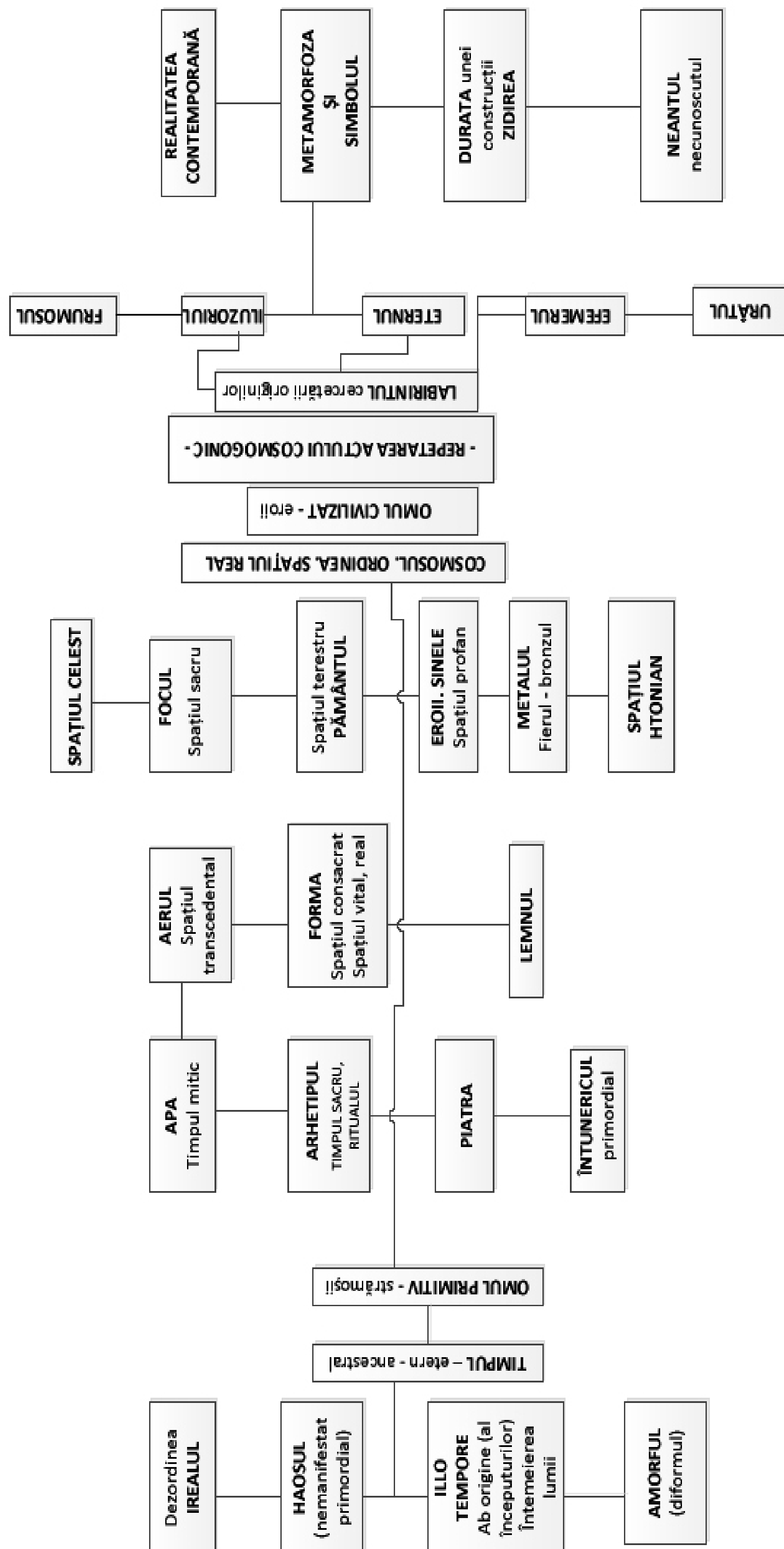
Metamorfoza este principiul lumii multiplului.

Publius Ovidius Naso – *Metamorfoze*

Cuvintele cheie:

arte vizuale; arte plastice; sculptură; pictură; scenografie; formă; metamorfoză; arhetip; simbol; mit; stil; volum; materie; spirit; timp; spaţiu; ancestral; viziune; funcţii; semnificaţii; strategii; expresivităţi; tehnici; ***Metamorfozele zborului.***

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

Iațeșen Mihai – Cosmin, ***Schema structurării metamorfice a formei***

Introducere

Trebuie să precizăm încă de la început că lucrarea de față reflectă preocupările personale privind cercetarea temei ***forma şi metamorfozarea ei***, atât în ceea ce priveşte cercetarea practico-artistică, cât şi studiul aspectelor teoretice legate de temă. Consultarea unor volume şi studii ştiințifice cu privire la artele vizuale în general şi sculptura în mod special, semnate de cercetători importanți în domeniu şi nu numai, a reprezentat baza de argumentare pentru ideile care s-au coagulat în jurul temei centrale.

Din punctul de vedere al artistului – creator, am pus în evidență convingerile mele estetice asupra problemelor sculpturii moderne, prin prisma propriei viziuni asupra formei.

Ca practician în domeniul artelor vizuale, am dorit să evidențiez o parte din concluziile la care am ajuns, pe parcursul carierei artistice şi a studiului dedicat cercetării conceptului de metamorfozare a formei plastice.

Alegerea temei de cercetare pentru teza de doctorat, intitulată - ***Forma şi metamorfozarea ei, în artele vizuale din prima jumătate a sec. XX*** a fost determinată inițial de emoția pe care am simțit-o, de înțelegerea şi aprecierea configurărilor tridimensionale.

Dovezile precum întoarcerea la primitivism, mitologia antică, la zonele vechilor civilizații trans-oceanice şi precolumbiene, la misterele întunecate ale Evului Mediu, la emoția şi dramatismul Barocului şi la sintezele de limbaj sau de expresie plastică ale formei din cubism sau suprarealism, reprezintă ecourile unor epoci în care arta a atins importante stadii de dezvoltare stilistică, ce s-au reflectat în complexitatea abstractizărilor moderne din istoria artei.

Interogațiile care m-au frământat începând din perioada formării artistice realizate la Colegiul Național de Artă *Octav Băncilă*, s-au transformat în adevărate lait-motive aprofundate în cadrul studiilor academice. Motivele conducătoare au devenit idei şi concepte dezvoltate odată cu debutul expozițional, extrapolând importanța acestei problematici în mediul studiilor masterale, prin disertația *Metamorfozele realului de la estetic - la artistic.*

Titlul - *Forma şi metamorfozarea ei în artele vizuale din prima jumătate a sec. XX,* ne trimite cu gândul la o perspectivă general – descriptivă, urmărind în paralel, ecouri ale unor culturi şi civilizații din arealul ancestral, către orizonturile secolului vizat.

Cercetarea *formei şi metamorfozării ei în Artele vizuale din prima jumătate a sec. XX,* nu ar fi posibilă decât printr-o observație şi o analiză de ansamblu a evoluției formei pe această direcție, într-un parcurs anevoios: de la Idee – Proces – Concept, la opera finală.

Încă de la început, ne-am concentrat pe succesiunea matricială: ***Formă, Spaţiu – Timp, Arhetip, Simbol – Stil şi Metamorfoză***. Determinismele şi cauzalităţile m-au preocupat atât pe parcursul cercetării temei propuse, cât şi în creaţia plastică proprie.

Am considerat că ne-ar putea fi de un real folos o sinteză abstractă a procesului complex de metamorfozare plastică, pe care am intitulat-o – ***schema structurării metamorfice a formei.*** Până la percepţia finală a creaţiei, suferind alteraţiile şi interpretările ce pot fi puse în relaţie cu nenumăraţi factori determinanţi, forma plastică se purifică din punct de vedere stilistico-morfologic, printr-un proces deosebit de complex, cu amplificări exponenţiale în ceea ce priveşte expresivitatea ei.

Elementele primordiale, de substanţă ale materiei, coordonatele spaţio-temporale, omul şi realitatea cu valorile şi categoriile estetice sunt câteva dintre premisele de la care am pornit. Abordând problematica, de la haosul primordial al începuturilor, până la realitatea contemporană, construcţia sau zidirea ei oscilează între antinomiile contrastelor pe verticală, dintre: lumină – întuneric, ordine – dezordine, viaţă – moarte, htonian – celest, urât – frumos, bine – rău, în consecinţă pozitiv – negativ. În dezvoltarea structurii proiectului de cercetare, am recurs uneori, ca premise de lucru şi la interogaţii privind problemele dezbătute, în funcţie de situaţie.

Principalul scop a fost susţinerea semnificaţiilor şi a mesajelor propuse sau interpretate, prin modalităţile tehnice de abordare, exprimare şi înfăţişare a sentimentelor, ideilor şi stărilor sufleteşti.

În atelierul de creaţie - laboratorul artistic de transpunere, volumele şi spectaculozitatea expresiei vizuale au ca scop final implementarea concluziilor la care am ajuns, respectiv, a conceptului de formă metamorfozată tridimensional.

Printre obiectivele preliminare pe care le-am propus în cadrul cercetării formei metamorfozate în artele vizuale am stabilit:

- **observarea detaliată** a unor aspecte legate de metamorfoza plastică a unor elemente de expresivitate din secolul al XIX - lea şi începutul secolului al XX - lea;
- **analiza detaliată interdisciplinară şi transdisciplinară** a expresiei plastice, a contextului spaţio - temporal în care aceasta este metamorfozată de creatori şi a conceptului reprezentat de fond;
- **comparaţia transgresivă** a schimbului unor repere estetico – stilistice, pornind chiar de la structurarea fundamentală a unor elemente de morfologie, care aparţin **arhetipurilor formei**;
- **evidenţierea rolului şi importanţei mitului** în construcţia formei cu caracter simbolic;
- **aprecierea valorii simbolului în transmiterea mesajului plastic,** prin importanţa emblematică a formei, conferită într-un anumit contextul spaţio - temporal;

- **problematizarea unor reciprocități privind metamorfoza,** ca proces specific bivalent, determinat de stimulul *mişcare*;
- **abordările vaste ale metamorfozării plastice a formelor** în creațiile unor reprezentanți din curentele sau tendințele animate şi susținute prin mişcările artistice din prima jumătate a secolului al XX – lea;
- **implementarea şi readaptarea adecvată, prin interpretarea proprie, a unor concepte sculpturale consacrate, în sfera creației personale.**

Dintre dificultățile cu care m-am confruntat în abordarea temei de cercetare amintesc:

- urmărirea stadiului de cercetare al temei alese, în complexul bibliografic ce prezintă puncte de vedere diferite (uneori condensat sau polarizat, alteori izolat sau disparat);
- selectarea lucrărilor teoretice marcante, a listei de autori şi a creațiilor plastice care ne interesau în realizarea scopului central şi a obiectivelor principale ale tezei;
- alegerea imaginilor, a fotografiilor adecvate cu lucrările autentice ale artiştilor (înlăturarea suspiciunilor care planau cu privire la originalitatea unor opere sau verosimilitatea semnăturii);
- depistarea cu exactitate a datei, mediului de execuție, locului de amplasare şi a muzeului sau galeriei deținătoare în prezent (problemă perfectibilă).

Pentru stabilirea stadiului cercetării temei şi al creației plastice şi fundamentarea unor premise de lucru, am folosit pentru început dicționare, lexicoane, enciclopedii, tratate şi diverse ghiduri de specialitate. Documentarea cu privire la tema propusă a presupus parcurgerea unor volume semnate de cercetători consacrați în plan național şi internațional, atât în istoria artei, cât şi în critica de specialitate.

Dicționarul de Artă modernă şi contemporană, elaborat de criticul de artă **Constantin Prut, [**Editura *Univers Enciclopedic*, Bucureşti, 2002], a reprezentat o adevărată *hartă* în orientare, prin informațiile consistente din biografii clare şi avizate, privind autorii curentelor, tendințelor şi inițiatorii mişcărilor implicați în promovarea conceptelor de formă care ne-au interesat.

Prin contextualizarea socio - culturală a noii realități vizual – estetice, **Albert Châtelet şi Bernard–Philippe Groslier,** coordonatorii **Enciclopediei Larousse** - ***Istoria artei,*** fac o analiză a artei sec. al XX – lea, foarte utilă pentru atingerea obiectivelor urmărite în tema de cercetare propusă. O altă lucrare importantă, foarte bine documentată, sub coordonarea autorilor **Jean Chevalier** şi **Alain Gheerbrant**, consultată pentru analiza valorilor arhetipale ale simbolurilor este *Dicționarul de simboluri – mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere* [Editura *Polirom* trad. de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaş].

Creațiile plastice grupate după funcțiile şi problematicile menționate, pe structura prevăzută în cuprins, reprezintă o pondere importantă în conținutul acestei teze.

Pasiunea şi importanța cu care unii cercetători au tratat tema metamorfozelor, ne-au determinat să apreciem afirmația că, într-adevăr, ***formele pretind o analiză specială.***

Academicianul român **Răzvan Teodorescu**, prefațând studii ale unor importanți dascăli de specialitate europeni, estici sau occidentali, a adus în atenție preocuparea marilor cercetători privind deformările, cauzalități ale *excentricului din arta secolului al XX – lea*. Descoperirea semnificațiilor profunde în viziunea profesorului de istoria artei medievale de la Universitatea din Sorbona - **Henri Focillon**, sau a lituanianului **Jurgis Baltrušaitis** în demersul euristic şi discursul hermeneutic, au condus la construirea *legendei formelor*.

Tratarea operei de artă după coordonatele spațio-temporale a fost abordată de mulți autori, printre care, **Pierre Francastel** în lucrarea cu titlul - *Realitatea figurativă – Elemente structurale de sociologie a artei.* Autorul ne pune în lumină conceptualizările noțiunilor legate de *formă, spațiu şi timp* în artele plastice.

Printre **personalitățile care au contribuit la investigarea perspectivei** în diferite epoci, am considerat că trebuie să-l menționăm mai ales pe **Leon Batista – Alberti**, remarcant teoretician al artei, în Quattrocento, care a afirmat că *arta e un mijloc de cunoaştere iar pictura e cunoaşterea naturii în perspectivă*. **Fillipo Brunelleschi, Leonardo Da Vinci şi Albrecht Dürer** reprezintă doar o parte dintre reprezentanții unor cercetări importante referitoare la redarea spațiului în opera de artă.

Herbert Read, autorul mai multor lucrări, printre care *Semnificația artei*, *Imagine şi idee* sau *Originea formei în artă*, adept al distincției lui Platon dintre **forma relativă** şi **forma absolută**, a admis concluzia că *formele operelor de artă pot fi chiar împărțite în*: *arhitecturale sau arhitectonice şi simbolice, abstracte sau absolute.* Valoarea acestora a fost propusă în raport indirect față de gradul de complexitate.

Parafrazându-l pe esteticianul **Marcel Zahar**, autorul studiului *Arta timpului nostru* [Editura *Meridiane*, Bucureşti, 1973, trad. de Rodica Savopol], constatăm că majoritatea foviştilor, scindându-şi grupurile constituite, au considerat că ***lumina*** şi ***culoarea*** erau insuficiente pentru a cuprinde întregul universului uman şi au apelat în mod special la ***formă***. Elaborarea acesteia prin intermediul abstractizărilor conferite de funcția simbolică, a condus la noi exprimări morfologice, care ulterior au depăşit granițele tradiționale ale artelor.

Observând ceea ce s-a întâmplat cu toate acumulările din artele vizuale din prima jumătate a secolului al XX – lea, **Alexandra Titu,** în lucrarea – *Experimentul în arta românească după 1960,* confirmă faptul că la trecerea dintre secolul XX şi XXI, arta rămâne sub puternica influență a experimentului şi se confruntă cu *seturi de probleme dintre cele mai*

relevante, cum ar fi *relația dintre tradiție și actualitate, dintre zonele de emergență ale modelelor culturale și periferii.*

Actualmente, ideea de centricității și excentricității, susținută și de alți autori, reprezintă un fundament al raportului dintre *expansiunea universalist – globalistă și specificitatea culturilor zonale.* În spațiul comunitar european asistăm în prezent la o reevaluare și o reconsiderare a valorilor naționale reprezentate de tradiție. Atitudinea noastră față de această tendință nu poate fi decât una încurajatoare și stimulatoare pentru promovarea realizărilor artistice românești, în scopul studierii autenticității formelor de expresie din domeniul vizual.

Pentru a sublinia încă odată valoarea surselor de documentare, amintim că **Enciclopedia *Rao,*** 2003 - Larousse - ***Istoria Vizuală a artei*** **[**Editura *Univers enciclopedic* trad. din lb. franceză: Alina Dimitriu, Liana Filimon și Denia Mateescu**)** a fost realizată sub coordonarea directă a reputatului profesor de Istoria artei contemporane de la Universitatea *Paris X – Nanterre* - **Claude Frontisi** (director al Centrului de cercetări interdisciplinare asupra artei contemporane *Pierre-Francastel*). Importanța acestei surse de documentare rezultă din faptul că, enciclopedia a fost elaborată de un grup format din douăzeci de profesori, doctori, cercetători, în colaborare cu numeroși istorici și critici de artă. Ei și-au fundamentat discursul pe curente, tendințe, grupări și artiști independenți, periodizând evoluția artei în sec XX prin împărțirea secolului în două mari perioade, intitulându-le: *Inventarea modernității* (1901 - 1939) *Arta sub semnul întrebării* (1940 - 2001).

Printre **premisele de lucru în cercetarea de față** se regăsește ideea că *Metamorfoza este principiul lumii multiplului,* afirmație a poetului **Publius Ovidius Naso** în lucrarea sa - ***Metamorfoze***. Artistul interpretează datele realității (ale formei percepute vizual și tactil), remodelând cu ochiul minții și talentului său, prin îndemânare și rafinament. Personal, susțin calitățile conferite de măiestria transpunerii vizual – plastice în cadrul operelor unor maeștri din arta secolului XX.

Dorința noastră a fost să aducem în atenție și noutățile în ceea ce privește decriptarea mesajului transmis de unii creatori. Am utilizat corelațiile hermeneutice fondate pe conceptele proprii de formă și relație a acesteia cu spațiul descris, sau în care *opera X* a fost integrată.

Precizăm ca punct de plecare ***forma compusă după formă***. După formă, nu rezultă decât **forma cu un conținut bine dedus**. La structurarea generală a întregii lucrări au contribuit de asemenea și acumulările unor informații de specialitate care au avut legătură directă sau indirectă cu subiectul tezei. Dobândite cu ajutorul unor documentări diversificate (tabere de creație și de informare, participări la simpozioane pe teme apropiate zonei de interes, bursa Socrates de studii universitare la Universidad de Salamanca - Facultad de Bellas

Artes, Spania), cercetările privind procesul de metamorfozare plastică al formei şi-au găsit rezonanțele atât în elaborarea lucrării de disertației intitulată - *Metamorfozele realului de la estetic la artistic*, cât şi în evoluția creației proprii.

Apropierea fizică sau virtuală de operele remarcabile din muzeele sau din sălile de spectacol ale lumii, constitue un real prilej al descoperirilor de noi semnificații transmise prin mesajele vizuale.

Pasiunea care m-a însoțit pentru aprofundarea metamorfozelor a fost impulsionată şi marcată de descoperirea continuă a realizărilor artistice memorabile, ale unor artişti pe această temă în Muzeele: *Prado*, *Rejna Sofia*, *Tisen* - din Madrid şi Muzeul de Artă din Lyon.

De la ancestralitate, la simbolism, expresionism şi suprarealism, valoarea incontestabilă a unor lucrări care prezintă mixturile şi hibridizările dendromorfe cu cele zoo-antropomorfe din arta precolumbiană (imaginile zeităților mayaşe), măştile şi statuile oceanice şi africane, sirenele, dragonii şi hipocampiile misteriosului Ev Mediu, alături de expresivitatea statuilor egiptene reprezentându-i pe *Horus* şi pe *Seth*, *Vctoria din Samotrace*, *Bătălia centaurilor cu lapiții, Apollo şi Daphne, Guernica* şi tauromachiile lui Picasso sau *Himera văzduhului*, la simplitatea *Cocoşilor,* ori a *Păsărilor în spațiu*, au constituit arealul palpabil al formei, pe care am fundamentat discursul expresivității metamorfozelor.

Din perspectivă cronologică, am structurat succesiunea capitolelor şi subcapitolelor printr-o desfăşurare logică, graduală, împărțind etapizat cercetarea.

Argumentele prezentate anterior, mă îndreptățesc să afirm cu certitudine faptul că în artele vizuale, miturile şi legendele conținute, definite şi înfiripate, determină adepții acestor direcții de cercetare ştiințifică şi documentare artistică să născocească plăsmuiri dintre cele mai originale, încărcate de sens şi mesaj, conferind în timp valoare de simbol pentru creațiile ce proclamă forma originară.

Capitolul I
Forma şi relația ei cu spațiul în artele vizuale

Înainte de a dezvolta structura inițială a proiectului acestei teze, am considerat că trebuie conceptualizate, prin relație reciprocă, cele şapte noțiuni alese a constitui formula matricială amintită în argument. Am aplicat următoarea premisă de lucru: ***Formă, Spațiu – Timp, Arhetip, Simbol – Stil şi Metamorfoză***.

I. 1. Conceptul de formă, spaţiu şi metamorfoză

Am observat detaliat ultimile conceptualizări ale ideilor specificate atât în **subcapitolul I. 1.** - ***Conceptul de formă şi spaţiu***, cât şi în **subcapitolul I. 2. -** ***Conceptul de arhetip şi de simbol***.

Plecând de la afirmaţia sculptorului Dan Covătaru potrivit căreia - *simbolul devine aşadar semnul care păstrează un echilibru optim între conţinut şi expresie, între spirit şi materie, între intelectual şi afectiv*, am încercat să pun în legătură estetică, psihologică şi culturală, accepţiunile nuanţate ale acestui termen.

I. 2. Conceptul de arhetip şi de simbol

Printr-o relaţionare extinsă a analizei inter-disciplinare şi trans-disciplinare a cunoştinţelor privind **forma**, cu binomul **spaţiu – timp** şi **arhetip - simbol**, am ajuns la convingerea că toate aceste idei logice, esenţiale, pot contribui la închegarea ***stilului.***

Metamorfoza, ca proces de recuperare şi transformare morfologică, poate constitui suportul unor interpretări ale datelor realităţii, dintr-un areal într-altul.

I. 3. Formă, Timp şi Spaţiu în artele vizuale ale secolului XX

În continuare am elucidat o parte din multitudinea abordărilor plastice ale formei din secolul al XX – lea, având convingerea că forma, ca expresie a unui limbaj artistic, reprezintă totodată cauza şi efectul pentru spaţio – temporalitate într-o cultură.

Aşezată în diferite poziţii (vertical, orizontal, oblic - ascendent sau descendent), pe coordonatele spaţiale, forma poate reprezenta metamorfoza unui simbol. Ea se comunică pe sine şi păstrează datele morfologico – stilistice ale creatorului care i-a dat viaţă, asupra unei epoci, curent sau tendinţă.

I. 4. Arealul formei de la arhetip la metamorfoză

În acest subcapitol ne-am concentrat asupra faptului că arhetipurile ne trimit frecvent la forma iniţială, ideală şi reprezintă modelele primitive, originare care o compun. Forma atrage, polarizează şi înglobează energia materiei din exteriorul corpului uman, iar arta capătă funcţie unificatoare pentru simţurile spiritului nostru.

Inventarea formelor în funcţie de factorii ce le vor impune în contextul socio-cultural şi mediul de amplasare, nu înseamnă totul. Problematica actului de creaţie este mult mai complexă. Personalitatea artistului, culturalitatea sa, gradul mediatic şi influenţele exterioare ale universului interior, experienţele premergătoare şi contactele receptorului dintr-un areal cultural vizat, reprezintă factorii care intervin în relaţia operei cu publicul şi în integrarea spaţio - temporală.

I. 5. Forma şi spaţiul cu valoare de simbol

Argumentăm ideea că *forma şi spaţiul pot dobândi valoare simbolică prin intermediul perspectivei*, odată cu raportarea construcţiei la reprezentarea tridimensională a unui volum, fapt evident mai ales în arhitectură. La sfârşitul secolului XX, valoarea rezultatelor unor investigaţii şi ultimile innovaţii în plan tehnologic privitoare, la rezistenţa şi multiplele utilizări ale proprietăţilor materialelor de construcţie de către designerii de ambient, se întrevăd în ergonomia formelor care aparţin spaţiului habitual.

Am identificat **formele elaborate** prin **joncţiunea dintre formele fantastice** - plăsmuirile imaginaţiei unor artişti ce comunică semnificaţii umane adânci. Ele ne introduc într-o **lume a misterelor şi formelor contructive** - adevărate edificii realizate minuţios, subliniind diferite direcţii în spaţiul compoziţional.

I. 6. Identificarea factorilor determinanţi în relaţionarea formei cu spaţiul prin simbol

Am detaliat câteva aserţiuni ce înglobează o suită întreagă de repertorii simple sau combinate ale ritualului românesc, argumentând adesea impactul arhetipurilor umane în mentalul colectiv.

Înrudit genetic şi funcţional cu mitul şi ritualurile religioase, simbolul semnifică o lume a imaginarului, mult mai bogată şi mai frumoasă decât lumea realităţii înconjuratoare. Dintre **obiceiurile** şi **ritualurile** din spaţiul cultural românesc, amintim obiectele utilizate şi formele de organizare ale actului ritualic. În contexte diferite sau asemănătoare, acestea dobândesc statutul de *arhetip,* dar şi de *simbol.*

Suita argumentelor specificate anterior, conduce spre acelaşi scop urmărit în cercetarea metamorfozării formei, reflectându-se şi în ceea ce priveşte analiza obiectelor ritualice, care valorifică unele elemente simbolice, inspirate din motivele tradiţionale.

Artistul al cărui rol a fost considerat exponenţial, pentru că a revoluţionat viziunea artistică modernă prin integrarea şi punerea în relaţie cu spaţiu a formelor prin simbol, este sculptorul **Constantin Brâncuşi.** În cadrul operei sale complexe - ***Ansamblulul monumental de sculptură de la Tg. Jiu***, artistul a reînnoit limbajul mijloacelor de expresie specific sculpturii, prin intermediul formei arhaice, restaurând arta tradiţională.

Procesele psihice şi senzoriale în operele de artă plastică, se configurează spaţial în structuri, ceea ce duce la o autoconfesiune. Artistul filtrează informaţiile, elementele realităţii exterioare, prin viziunea imaginaţiei şi puterea de expresie specifică interiorului său, transformându-le în valori prin implicarea stării sale de spirit.

I. 7. Mediul ambiental - Spațiul public şi Spațiul privat - evoluția genurilor acestora în timp

Tratarea generală în acest subcapitol a ***mediului ambiental*** configurat de ***spațiul public şi cel privat***, prin prisma **evoluției genurilor acestora în timp,** păstrează posibilitățile de resemantizare a spațiului public contemporan, ca de manifestare pentru arte. Tradiția unor principii arhitecturale specifice Antichității şi Renaşterii, rămân puncte de reper importante atât pentru discursul vizual-plastic, cât şi pentru aplicarea descoperirilor şi utilitatea practică a valorilor tradiționale.

Din punct de vedere estetic, elementele de metal şi feronerie dau arhitecturii *un aer stilistic* sobru, fără prea multe artificii, dovedindu-şi utilitatea primitiv – inginerească sau contribuind totodată la imaginea generală a ansamblului, prin contrast cu căldura lemnului utilizat.

I. 8. Sinonimiile dintre mijloacele de expresie specifice artelor vizuale şi celor aplicate în scenografie

Codificarea mesajului, înseamnă sporirea interesului față de autorul operei (pictorul, sculptorul, graficianul sau scenograful contemporan). Importanța valorii plastice a unei scenografii de exemplu, poate propulsa adesea în mod indirect şi calitatea regizorală a unei dramatizări, nivelul interpretativ şi percepția generală a publicului, atât în actul teatral, cât şi în cel cinematografic. Transferul emoțional, sinergetic, reprezintă similitudini operaționale în platforma de comunicare a limbajului vizual comun, descoperită într-un timp, un loc şi o generație, printr-un stil anume.

Nu ne rămâne de văzut aşadar, dacă autenticitatea formei metamorfozate va ieşi din labirintul dezvoltat pe coordonatele principale date de binomul spațiu-timp şi dacă va dobândi rezultatele aşteptate în urma judecăților de valoare estetică are receptorului.

Capitolul II
Simbol şi metamorfoză în artele vizuale

În acest capitol am dezvoltat platforma conținutului lucrării, printr-o raportare la câteva repere din istoria artei, pe care le-am considerat a fi importante pentru tema de cercetare.

Incursiunea în spațiile ancestrale ale unor civilizații *dispărute*, aduce în discuție subiecte legate de mituri, arhetipuri şi simboluri, reprezentând fundamentele pe care creatorii

au elaborat forme metamorfozate, cu expresivități plastice dintre cele mai surprinzătoare în cultura universală.

Adriana Şotropa, afirmă că *temele simboliste impuse de literatură, reluate şi adaptate de pictură, încep să se regăsească şi în sculptură:* ***teme abstracte, precum moartea, angoasa, reveria, inefabilul dar şi figuri ca Salomeea, demoni, androgini, sfincşi, himere sau alte creaturi hibride*** [*Visuri şi himere – Ecouri simboliste în sculptura românească modernă,* Ed. *Compania*, Bucureşti, 2009].

Considerăm că suprarealismul de exemplu, se leagă de conceptul de metamorfoză, din conținutul acestei teze, prin multitudinea speciilor şi prin accepțiunea transdisciplinară a termenilor.

Ca noutăți în planul teoretic al problematicilor legate de metamorfozarea plastică a formei în artele vizuale vom rezuma în cele ce urmează.

În artele plastice ***metamorfoza implică un proces complex.*** Am simțit aşadar necesitatea detalierilor profunde ale problematicii metamorfozelor şi am îndrăznit a elabora un...aşa-zis *manifest.*

Manifestul propriu al conceptului, corelat cu viziunea suprarealistă asupra platformelor de limbaj operează în mod adaptat discursului plastic:

- ştiința redării figurii umane, a peisajului, a particularităților anatomice ale unui animal sau a specificului unei clădiri;
- transformarea unei forme, în altă formă;
- transformarea personalității determinative a artistului pentru procesul creației;
- implicarea temporalității şi a spațialității;
- reluarea conceptelor cristalizate în cadrul operelor unor artişti consacrați şi punerea acestora în acord cu datele stilistice ale contextului istoric contemporan, prin funcționalitate şi motivație estetică;
- caracterul simbolic, arhetipal şi ludic al ansamblului, menit să confere creației atemporalitate, prin sondarea subconştientului fabulos al imaginarului ancestral, ca efect al primitivismului în secolul XX;
- valorificarea mitologiei şi a legendelor, surse originare pentru diversificarea tematicii şi amplificarea forței expresive propuse în construirea mesajului plastic;
- sondarea expresionismului la limita dintre abstract şi figurativ (cu deformări accentuate), prin punerea în lumină a motivului sau celulei generatoare, care a evoluat către ***forma metamorfozată.***

II. 1. Simboluri, metamorfoze, funcţii şi semnificaţii în spaţii ancestrale

După observaţiile efectuate, precizăm încă de la început faptul că într-un stadiu primordial, evolutiv, formele se rezumau doar la reprezentarea dendromorfă, zoomorfă şi mai apoi a celei antropomorfe. Pentru un artist, realitatea vizibilă constituie modelul de inspiraţie, cea invizibilă doar simbolul.

Din punct de vedere determinativ şi motivaţional, ***scopul*** şi ***funcţia*** au fost cu certitudine cauzele apariţiei multitudinii şi diversificării formei, ale hibridării, mai ales pentru multiplicarea şi răspândirea acesteia.

Multitudinea şi diversitatea miturilor şi legendelor îşi află originile în incertitudinile şi inexplicabilul tainelor naturii sau a lumii raţionale, palpabile, fiind relevate şi în **Bestiarul** sau **Fiziologul Evului Mediu**, având cu şanse mult mai mari de a se prezenta lumii întregi sub diverse forme plastice şi a spori mesajele transmise prin creaţiile cu valoare artistică.

Pe parcursul investigaţiilor am identificat o parte dintre aceste captivante bestiare, pe care le enumerăm:

- *Buch der Natur* realizat de Conrad de Magdenberg, în sec. al XIV – lea, prima formă tipărită, specifică acestor scrieri ilustrată cu gravuri;
- *Hortus Sanitaris* scris de Meydenbach la Mainz, în 1491, care s-a remarcat prin interpretările fanteziste ale sec. al XV –lea;
- *Bestiarul divin* al lui Guillaume Le Clerc, sec. XV

Arhetipurile subconştientului uman şi experienţa vizuală dobândită treptat, pot constitui factorii principali care influenţează procesul de metamorfozare plastică a formei.

Nicolae Vaschide a afirmat la începutul secolului al XX –lea, că *deformaţia e însăşi esenţa artei. O armonie artistică poate ieşi şi reiese aproape întotdeauna dintr-o diformitate sau alta*.

Leonardo da Vinci însuşi vedea peisaje sau portrete pe pereţii scorojiţi.

II. 2. Arta preistorică, antichitatea grecească şi romană, Orientul şi Evul Mediu românesc ~ reverberaţii în timp pentru metamorfozele plastice din secolul XX

În secolul al XX –lea, repetarea urmărilor unor conflagraţii mondiale prin foamete, epidemii, genocid în masă, a determinat anumite reactualizări prin metamorfozarea formei plastice în artele vizuale.

Raportul la o perspectivă istorică în abordarea problematicii din acest subcapitol a presupus evidenţierea unor mituri metamorfozate în imagini.

Regenerarea acestora prin expresia plastică a modernităţii, face dovada întoarcerii omului la unele valori primordiale, conservate în diferite civilizaţii, începând mai ales cu

antichitatea grecească. Demarcația între apolinic şi dionisiac, sau creaturile înspăimântătoare şi hâde, ființele hibride care încalcă legile naturii în mitologia grecilor de peste mări este înțeleasă din compoziția mitologică, în care vom regăsi şi un caracter narativ. Sub egida kalokagathiei – ideal specific reprezentărilor antice greceşti, frumusețea, bunătatea, echilibrul şi armonia au fuzionat.

În Evul Mediu, aceasta se amplifică, dobândind conotațiile moralizatoare pe care forma urma să le prezinte. Efectul a însemnat complicarea excesivă a formei adaptată acestui tip de comunicare, atent constituită prin mesaj. Misterul şi fantasticul au caracterizat reprezentările acestei perioade *întunecată, a formărilor şi deformărilor.*

Arta medievală a Occidentului latin, cât şi cea a Orientului bizantin au fost realmente influențată bogăția de imagini şi simboluri, mituri sau legende. Creațiile abordate reprezintă expresia spiritului uman, rezultate ale tipurilor relației dintre om şi mediul de viață în care acesta îşi dezvoltă personalitatea, evoluând spre cunoaştere.

Reprezentarea grotescului cu sens moralizator avea menirea de a aminti tuturor, prin imagini, iminența morții şi de a cultiva în suflete groaza față de chinurile iadului. Forma a fost aşadar adaptată acestei concepții generale a umanității, cu ecouri similare în sec. XX.

Printre seria de simboluri care au suferit metamorfozări în timp, în heraldica românească apar frecvent imagini constituite din elemente metamorfozate. Acestea, fie că au un caracter bidimensional, fie că se prezintă tridimensional (în reliefurile de pe Columna lui Traian sau în ronde-bosse), şi-au conservat de-a lungul timpului forța semnificantă şi funcția sacră, odată cu funcția şi motivul pentru care au fost plăsmuite. Compozițiile plastice cu rol documentar - istoric au contribuit la atestarea de-a lungul timpului a formării şi continuității nației româneşti în spațiul iliro-carpato-dunăreano-pontic. De această dată, forma implică reconsiderarea unor atitudini față de valoarea simbolică şi complexitatea metamorfozelor sale.

Un simplu exemplu care a generat numeroase controverse între opiniile cercetătorilor din domeniul arheologiei este străvechiul şi **principalul *simbol inițiatic* dac,** ce figurează pe metopele Columnei lui Traian – **stindardul dacic**, denumit şi ***dracones* (dragonul).** În acătuirea originară a stindardului dacic au fost incluse elemente zoomorfe metamorfozate, subliniind importanța simbolică şi chiar sacră a obiectului.

Diversificarea fondului documentar prin multiplicarea genului legendelor referitoare la animale, a literaturii şi artei prin transfer tematic sau iconografic, s-a reflectat cu prisosință intermediate de simboluri plastice, cu valoare arhetipală, a căror încărcătură semantică transmite condensat sensurile şi conotațiile pe care le poate lua viața spirituală a omului medieval, în funcție de limbajul de exprimare specific fiecărei forme artistice.

Împletirea formelor zoomorfe cu cele antropomorfe şi dendromorfe capătă o inedită încărcătură de sensuri, în care legenda şi imaginea comunică intens, iar umanul îşi regăseşte existenţialitatea, originile sau spiritul. Incursiunea în orizonturile psihologice specifice copilăriei au la prima vedere un caracter ludic. Ele ne conduc, în opinia mea, la o mai bună înțelegere a nelimitatei perioade istorice a începuturilor umanității. Personajele de tip erou devin imaginile simbolului unei comunități. Idealul uman pentru cetățeanul grec al oraşului antic tip – *polis* este întruchipat în epocile greco-romane prin intermediul cultului mitic al eroului. Simbolurile de cult în cadrul vechilor societăți ale antichității, îşi reflectă forma pe *back-ground*-ul mitologic, răspândit într-un areal foarte vast. Miturile ancestrale pot modifica aşadar caracterul formei, migrând de la o zonă, la un spațiu mult mai extins. Prin corespondențe simbolice, ele pot sugera similitudini plastice de excepție privind ***metamorfozarea mitologică.***

Fondul teratomorf, bestiarul fabulos şi fantastic al Evului Mediu occidental sau oriental, s-a dezvoltat pe un acord însemnat de exotism adus de arta orientală şi cea islamică. Hibridizările şi combinațiile morfologice ale diferitor regnuri au ca finalitate metamorfozări ale unor entități fantastice, generate şi de antinomii ale subconştientului şi conştientului uman, după cum am mai afirmat (htonian – celest, frumos – urât, bine – rău, pozitiv - negativ).

În domeniul artistic, centaurii sunt prezentați în pictură, sculptură sau în literatură. În domeniul literar, imaginea centaurilor este foarte bine conturată în operele lui Homer, *Iliada* şi *Odiseea*. La începutul secolului al XX – lea, s-a încercat o prezentare detaliată a acestor fabuloase creaturi care se află din punct de vedere vizual, la intersecția regnului uman cu cel animal [J. Michael Padgett: *The Centaur's Smile. The Human Animal in Early Greek Art.*] Alexius von Meinong (1853 – 1920), a afirmat în studiile sale că - *Există entități care nu există.* Chiar dacă entitățile la care autorul făcea aluzie aparțin imposibilului, fantasticului, ele au constituit un fond inspirativ deosebit de bogat pentru procesul de metamorfozare a formelor în istoria artelor.

Atestările primelor metamorfoze sunt marcate de concepția unor filosofi antici ca Platon şi Aristotel, de exemplu, prin ***tragelaf*** (țapul-cerb) când s-au referit şi la ***himeră*** (cea care apare în *Iliada* lui Homer). Plotin sublinia faptul că *dezideratul artistului nu a fost reproducerea ilustrativă a formei, ci fixarea sufletului în imagine.* Reconfigurările acestor metamorfoze în arta secolului al XX – lea s-au reflectat în diferite tematici plastice, abordări reluate de unii artişti în cicluri de himere sau tauromachice, dacă e să ne referim de exemplu numai la Dimitrie Paciurea, Pablo Picasso sau Salvador Dalí.

Potrivit contextului antic, conceptul şi execuția aparțin misticului şi moralității, populând mintalul. Ele dau formă datelor senzorialității, transformând aparența lucrurilor.

Réne Huyghe a susținut faptul că *obiectul reprezentat nu va fi decât un simbol, un ricoşeu asupra lumii fizice.*

Legătura pe care o capătă forma spiritualizată în epocă, prin repertoriul trăsăturilor ce definesc spiritul subiectului portretizat, reprezintă şi o metamorfozare plastică a idealului vremii, în eternitate. În secolul XX, artele vizuale, prin filtrarea şi accentuarea interpretărilor conferite realității, îşi propun a învinge neantul, a învinge de fapt...timpul. Procesului de transformare rapidă a societății, îi corespunde la nivel artistico – plastic, o evoluție intuitivă de metamorfozare a acestor date ce țin de înfățişarea pe care o va avea forma în viitor, peste decenii şi secole.

Datorită aspectelor, prezentate anterior, doresc să argumentez tocmai rezultatul care apare în cele din urmă, prin legătura omului cu creația artistică şi anume, identificarea personalității noastre cu arhetipurile umane.

Îmbogățirea fondului documentar prin multiplicarea genului legendelor referitoare la animale, a literaturii şi artei aulice printr-un transfer tematic sau iconografic s-a reflectat cu prisosință prin intermediul unor simboluri plastice cu valoare arhetipală, a căror încărcătură semantică transmite condensat sensurile şi conotațiile pe care le poate lua viața spirituală a omului medieval, în funcție de limbajul de exprimare specific fiecărei forme artistice.

II. 3. Tipuri de reprezentare a corpului uman la: Lorenzo Ghiberti, Gian-Lorenzo Bernini, Auguste Rodin, Aristide Maillol metode de transfigurare plastică a formelor cu caracter antropomorf

Am abordat metamorfozarea formei cu caracter antropomorf, în creațiile unor artişti din epoci diferite. Printre operele în care forma elaborată artistic se impune în universalitate, Henri Focillon menționează lucrarea sculptorului florentin, **Lorenzo Ghiberti** (1378 - 1455) - ***Poarta Paradisului***, ce aparține Baptisteriului din Florența.

În epoca barocului, **Gian-Lorenzo Bernini** adoptă energia şi diversitatea, introducând o nouă estetică sculpturală, cea a metamorfozelor antropomorfice – *Apollo şi Daphne*, constituind o lucrare emblematică în acest sens. Compozițiile sale redau mişcarea prin poliaxialitate iar structurile ce relevă desfăşurarea în spațiu reclamă preferința pentru policromie a artistului. În ansamblu creația sa se prezintă sub diferite tematici de sorginte mitologico - grecească. Dispunerea scenografică a compoziției şi valorificarea la maxim a potențialului dramatic al luminii, într-un complex sculptural, marchează o adevarată revoluție în artele spațiului tridimensional. Un exemplu remarcabil atât în acest sens, cât şi pentru capacitatea uimitoare de a pune în relație spiritul formei cu stilistica epocii, îl constituie *Extazul Sf. Teresa* (1652), sculptură realizată de Gian Lorenzo Bernini. Ea reflectă

dinamismul şi încărcătură a formei, materialitatea şi surprinderea tridimensionalității, sugerate prin sinteza mijloacelor de expresie ale Barocului.

Auguste Rodin a contribuit mult, încă din secolul al XIX – lea la redarea adevărului uman prin: mişcare, instantaneu, sugerarea spectacolului realității, detaşarea netă față de clişeele academiste, principiul dinamic sau iluzia vieții, dramatism şi tensiuni interioare, sau comunicarea stării de spirit a personajelor.

Preocuparea pasionată de a reda în sculptură pulsația vieții domină creația celui care a lucrat excepțional, transpunând formele de la relief la ronde-bosse, într-o perioadă în care interesul pentru mişcare, pentru instantaneu, pentru înregistrarea fidelă a senzațiilor de spectacol al realității, au dus la apariția picturii impresioniste. **Rodin** a influențat mai mult sau mai puțin stilurile unor sculptori ca: Antoine Bourdelle, Charles Despiau, Aristide Maillol, dar şi pe Constantin Brâncuşi în perioada de debut a creației. ***Poarta Infernului*, *Burghezii din Calais, Honoré du Balzac Sărutul*, *Primăvara*, *Eva* sau *Gânditorul*** şi multiplele stări sau ipostaze în care apar mâinile (*Catedrala, Mâna Lui Dumnezeu*), caracterizează trăsăturile morfologico-stilistice rodiniene, care anunță epurările formei din metamorfozările de mai târziu.

Prin stabilizarea corpului omenesc **Antoine Bourdelle** a urmărit să racordeze volumele puternice, cu construcția stabilă, net subliniată, cu liniile sobre ale arhitecturii şi o stilizare geometrizată a formelor.

Meritele sculptorului lui **Aristide Maillol,** în cadrul evoluției formei din prima jumătate a secolului al XX – lea se rezumă la:

- îmbinarea elementelor eterogene de limbaj plastic - liniaritatea plată specifică lui Puvis de Chavannes, cu paleta luminoasă şi delicatețea cromatică proprie lui Renoir;
- predispoziția sa pentru cultul antropocentrist şi atracția față de vechile sculpturi din culturile preclasice ale Mediteranei, îl determină să valorifice sursa de inspirație reprezentată de **antichitatea grecească,** într-o tematică frecvent abordată în creația sa, redescoperind frumusețea trupului uman – ***nudul feminin.*** El repune în discuție astfel conceptele antice greceşti (sec. V î. de Hr.), manifestând o reacție împotriva formelor fluide ale lui Rodin;
- eliminarea accesoriilor decorative şi purificarea formei prin linii curbe, dezvăluind frumusețea stilului Art Nouveau;
- clasicismul simplificat propus de Maillol a devenit un stil internațional în perioada interbelică, uneori asociat cu fascismul, deoarece, după cum producția artistică de gen o demonstrează, l-a format şi pe *Arno Breker* (1900 - 1991) – sculptor important pentru Germania nazistă.

Printre exemplele elocvente ale specificului creației lui Aristide Maillol, amintim de lucrările *Mediteraneana* (1902 - 1903) şi *Noaptea* (1902 - 1904).

II. 4. Simbol şi metamorfoză în creația brâncuşiană

Pe fundamentul unei importante acumulări morfologice din debutul carierei artistice, a unor subiecte care au consacrat figurativul şi al efectelor pe care simplitatea le poate genera, întărind experiența vizuală şi abilitățile tehnico-plastice, Constantin Brâncuşi metamorfozează plastic formele primordial - arhetipale ale universului uman. Rezultatele reflectate în plan stilistic s-au transmis pentru creațiile de mai târziu ale multor artişti mai tineri din secolul XX.

Ansamblul monumental de sculptură de la Târgu-Jiu, rămâne opera brâncuşiană cea mai valoroasă, datorită mediului originar de metamorfozare al formei integrate în ambient. Transformarea mediului înconjurător al spațiului sacru, de trecere a sufletului în eternitate este pusă în lumină prin lucrările *Masa Tăcerii, Poarta sărutului* şi *Coloana recunoştinței fără sfârşit.* Fiecare piesă a ansamblului contribuie prin tandem cu celelalte, la refacerea unui drum inițiatic pentru spiritul uman, al *Marii Treceri*, spre *Dincolo.*

Creația lui Constantin Brâncuşi, gândită în cicluri sau serii, ilustrează foarte bine parcursul abstractizării ca proces, *metamorfozele abstract – simbolice ale formelor originare.* Variantele ne fac cunoscut motivul de la concret la nonfigurativ. Forma se încadrează în stilistica proprie unor cicluri de abordări, cum ar fi *Ciclul Păsărilor*, din 1909 – 1910, pe tema *zborului*, începând cu *Pasărea măiastră*.

Sinteza morfologico – stilistică, specifică operei artistului (declarat de exegeți - *părintele sculpturii moderne*), redă în ansambu concepția profund reînnoită asupra sculpturii, unitatea dintre sensibil şi spiritual, dimensiunea sacră a realității, prin combinarea miturilor cu funcția magică a artei populare româneşti, dezvoltată în contextul rafinamentului avangardei pariziene din prima jumătate a secolului al XX -lea.

Constantin Brâncuşi marchează aşadar, punctul de plecare pentru creații aparținând de exemplu lui Hans - Jean Arp, Etienne Hajdu, Emil Gilioli, Maurice Lipsi, Antoine Poncet sau Wilhelm Lehmbruck şi Barbarare Hapworth. Printre mişcările şi tendințele apărute în cadrul unor curente care au avut ca model viziunea brâncuşiană, de reînoire asupra formei plastice pe noile fundamentări de limbaj estetic, se numără: optical-art-ul, cubismul, constructivismul, sintetismul sau minimalismul.

De asemenea, în cercetarea de față, am căutat să integrăm analizele generale cu anumite corespondențe din operă sau din prima jumătate a secolului al XX –lea.

Ne-am propus totodată să subliniem valoarea operelor celor doi artişti, ***Constantin Brâncuşi şi Dimitrie Paciurea,*** pentru descifrarea mesajelor ce decurg din soluțiile de

reprezentare a formei metamorfozate plastic. Prin revoluționarea limbajului sculpturii, înviorarea tematică şi subiectele abordate, cei doi artişti români accentuează stilistic finalitatea ideii în planul procesului de metamorfozare, prin forma spațială cu caracter polisemantic şi multitudinea variantelor reluate în diferite perioade ale creației.

Dimitrie Paciurea sculptează cu ajutorul luminii şi al tehnicii de modelaj de factură impresionistă subiecte fantastice ce par să aparțină zonei telurice a spațiului htonian.

Constantin Brâncuşi aduce conceptul formei simplificate în contingență arhetipală şi finisajul suprafeței acesteia pe un nivel superior, dificil de atins cu mijloacele specifice primei jumătăți a secolului al XX –lea.

II. 5. Alberto Giacometti, Ossip Zadkine, Jacques Lipchitz, Henry Moore ~ fuziunea unor trăsături suprarealist cubiste şi simboliste ale formei, *de la antropomorf ~ dendromorf ~ zoomorf, la abstract şi constructivism.*

Metamorfozarea figurii umane printr-o concepție specifică viziunii suprarealiste, pune în evidență expresivitatea interioară şi exterioară în care formele create, traduc de fapt caracterul enigmatic al spațiului infinit pe care îl semnifică.

Artiştii contemporani începutului de secol XX, au valorificat importanța şi beneficiile documentării în Italia, un creuzet important de cultură şi civilizație pentru formarea acestora. Marile centre academice ale artei reprezentate la Roma, Paris, Viena, München sau Drezda, au oferit fiecărui absolvent al academiilor de arte frumoase, *scânteia* care le-a animat forța novatoare în procesul de creație, prin principii şi valori comune.

Astfel, în acest subcapitol am dezvoltat următoarele idei: afinitățile morfologico-stilistice şi specificul metamorfozelor următorilor sculptori - **Alberto Giacometti, Ossip Zadkine, Jacques Lipchitz, Henry Moore**; exemplificarea de lucrări remarcante ce se înscriu în viziunea de fuziune a ***unor trăsături suprarealist cubiste şi simboliste ale formei, de la antropomorf ~ dendromorf ~ zoomorf, la abstract şi constructivism.***

Considerăm că a interpreta în măsură exagerată mesajul artistic al operelor, ne poate îndepărta chiar de la semnificațiile intrinseci propuse inițial de autor, polarizând unele considerații. Aşadar am pus accentul şi pe modul de prezentare al acestora din mai multe profile, pe calitatea reproducerilor imagistice şi pe o organizare adecvată, prin subordonare față de problematicile dezbătute în capitole .

II. 6. Simbol şi metamorfoză în creația lui Dimitrie Paciurea

Reluarea simbolist – expresionistă de transfigurare plastică a formelor prin reprezentările metamorfozate şi transpunerea volumelor cu caracter figurativ – simbolic are ca izvoare de inspirație zone şi regnuri diferite, iar ca temporalitate, chiar întunecatul Ev Mediu.

Desprinderea spre ascensiunea verticală, către spațiul celest, caracteristică *Himerei văzduhului*, poate fi înscrisă după principii stilistico-morfologice proprii, în cadrul ***schemei structurării metamorfice a formei, în universul materiei şi al spiritului uman.***

În acest capitol am răspuns la o serie de interogații privind problemele pe care am dorit să le abordăm.

- Ce şi cât din modelajul lui Auguste Rodin a fost preluat şi adaptat trăsăturilor proprii?
- Care ar putea fi arealul de inspirație în ceea ce priveşte sursele de inspirație tematică?
- În ce ar consta modernitatea şi trăsături morfologice ale formei la Paciurea?
- Când şi în care lucrări se constată desprinderea de soclu?
- Dacă linia italienească a lui Medardo Rosso (1858 - 1928) îşi regăseşte vre-o influență asupra modelajului paciurian, de factură impresionistă.

În cazul ciclurilor de himere, experiența artistică a lui Paciurea a fost rezultatul unor interpretări stilizate, bazate pe metamorfoza şi îmbinarea dintre elementele zoomorfe şi cele simbolic - antropomorfe.

II. 7. Forma şi metamorfozarea stilistică a acesteia la: Pablo Picasso, Julio Gonzales, Pablo Gargallo, Marcel Duchamp, Alexander Archipenko şi Alexander Calder

Pentru a putea realiza dimensiunea şi importanța multiculturală a operei lui Picasso în secolul XX va trebui să amintim de desenul, pictura, sculptura, gravura, ceramica, ilustrațiile de carte, chiar şi decorurile pentru spectacole prin care artistul şi-a lăsat amprenta genialității unei viziuni plastice inedite, prin forța de sugestie şi nivelul înalt de expresivitate al metamorfozelor din ultima etapă a creației sale.

Dar care ar fi caracteristica generală a creației lui Pablo Picasso? Este întrebarea al cărei răspuns l-am dezvoltat în teză. Ea constituie şi premiza relaționării cu problematica studiată.

Prin opera sa, Pablo Picasso devine promotor al multor tendințe şi curente din arta modernă a secolului XX, alături de sculptorul Constantin Brâncuşi, datorită noilor viziuni de expresie în ceea ce priveşte forma şi metamorfozarea ei.

Tridimensionalitatea, ca structurare în spațiu a palpabilului, determină în creația lui Picasso o apropiere din ce în ce mai accentuată de sculpturalitatea formei.

Creația lui Constantin Brâncuşi a stimulat ardent orientările constructiviste ale formei, prin intermediul canalelor de exprimare ale concepțiilor inovative. Artiştii din prima jumătate a secolului al XX – lea au avut diverse atitudini de *fróndă* în jurul nucleelor create prin *manifestele* unor critici, literați sau artişti – teoreticieni.

Atmosfera epocii din cercurile artistice a constituit o adevărată emulație spirituală, atrăgând personalități ale intelectualității în marile centre de cultură ale Europei şi Americii.

Modelul artistic reprezentat de Picasso poate fi luat ca drept etalon pentru plastica primei jumătăți a sec. XX. Pablo Picasso a constituit o influență pentru Max Ernst, Julio Gonzales, Osip Zadkin şi Jacques Lipchitz.

În acest subcapitol am tratat tema de cercetare plecând de la caracteristicile generale ale creației următorilor artişti: **Julio Gonzales, Pablo Gargallo, Marcel Duchamp, Alexander Archipenko şi Alexander Calder.** Contribuțiile acestora la procesul de reînnoire a mijloacelor tehnice şi de expresie ale formei prin metamorfozare sunt edificatoare. Sculptorul **Julio Gonzales**, a lucrat împreună cu Picasso în procesul de transpunere în material finit (bronz sau metal) al unor compoziții elaborate de el sau de Picasso însuşi.

Artistul care a avut un contact permanent cu grupul *Els Quatre Gats,* **Pablo Gargallo** şi-a asimilat rapid principiile morfologice de metamorfozare plastică a formei la care a ajuns Alexander Archipenko. Atât ***metoda alterării concavităților şi convexităților***, cât şi cea a ***inserării golurilor în volum*** se dovedesc a fi criterii valoroase pentru abordările succesorilor. Prin tehnica oxiacetilenică de transpunere directă şi cea de modelare a metalului *la cald*, şi-a asigurat de la bun început statutul de precursor al acestei tehnologii în sculptura modernă din secolul al XX -lea.

Structurarea constructivistă a formei în spațiu a avut nevoie de astfel de progrese tehnologice transdisciplinare, pentru ca artiştii să exploreze noi expresivități în sfera tridimensinalului.

Într-o evidentă capacitate de sinteză a mesajului plastic, **Marcel Duchamp** percepe formele abstractizate în cadrul delimitat de un şasi din metal. Prin provocarea unei libertăți totale şi atitudinea de respingere a unor standarde sau metode utilizate excesiv, Marcel Duchamp a influențat aparitția şi evoluția ulterioară a suprarealismului, dadaismului şi pop art – ului.

Prin lucrările sculptorului **Alexander Calder**, procedeele de ardere ale unor forme în cuptor, îmbinările, înşurubările, articulările, înlănțuirile sau prinderile *cap la cap* au fost fundamentate pe observații şi principii determinate de legile naturii (creşterea organică). Recompunerea formei după realitatea interpretată artistic a spiritului naturii, a condus la noi rezultate în relația formei cu spațiu. Stimulul *mişcare*, a fost activat prin aerul şi curenții

antrenați în mod aproape inginerese în spațiile ambientale de interior sau de exterior, cu aerul şi curenții antrenanți dinamicii.

Structurile din natură, care sugerează dinamismul, inter-relaționarea elementelor primordiale – apa în şuvoaie sau cascade, arborii – structurile arborescente, pe fondul aplicațiilor din domeniul fizicii, îşi găsesc corespondențele prin metamorfozarea plastică, ingenioasă a volumelor în lucrările sculptorului Calder.

O bună parte dintre artiştii consacrați ai primei jumătăți din secolul al XX – lea, au avut atitudini antinomice față de conceptul de formă, cu care se confruntau în întâlnirile şi contactele de pe simeze. Nu de puține ori se iscau diferite disensiuni privind concepțiile de idei între cercurile artistice, pe fondul unor emulații cu caracter interdisciplinar.

Prin expunerea lucrărilor în diferite galerii şi muzee pariziene, müncheneze sau în alte oraşe europene, ori mai târziu, în America, în timp, s-a conturat din ce în ce mai mult personalitatea şi valoarea stilistică a fiecăruia. Schimbul unor mijloace de expresie a contribuit la împrospătarea valorilor semantice ale formei.

Printre alți sculptori ai secolului XX, care au preferat metamorfoza fundamentată pe relația dintre mişcare şi volum, echilibru instabil al compoziției, intuirea raporturilor dintre creație şi mediul ambiant, într-o formă futuristă italiană, s-au numărat şi Umberto Mastroianni sau Umberto Boccioni.

Capitolul III

Stilul - expresia desavârşită a formei în prima jum. a sec. al XX – lea

Încă de la început, pentru a fi cât mai clar, în acest capitol am considerat că stilul şi maniera de lucru trebuie delimitate ca accepțiuni terminologice, printr-o observare de ansamblu asupra problematicii.

Printre concluziile trasate se regăseşte ideea că numai analizând fenomenul stilistic în compozițiile plastice după morfologia unor elemente de limbaj specifice, vom constata ciclicitatea din reluările produse în evoluția unui stil, curent sau tendință.

În termenii specifici artelor vizuale, ***Stilul*** *- reprezintă amprenta particulară, originală, proprie unui artist, unui grup sau unei epoci creatoare, cumulând caracteristici conceptuale şi formale inconfundabile, manifestate în mod constant* [*Stil, simbol, structură – Studii despre categorii de istoria artei* - Lorenz Dittman].

Pentru procesul de metamorfozare a formei în spațiu, un rol deosebit de important îl poartă lumina şi culoarea, indiferent dacă aceşti stimuli ai percepției vizuale aparțin realului sau irealului.

Semnul a constituit în timpurile ancestrale reprezentarea fizică a unor semeni sau animale, a unor ritmuri date de repetiția sau ciclicitatea fenomenelor fizice naturale, devenind ulterior chiar simbol, prin încărcătura semantică ce i s-a atribuit în timp.

Simbolurile, adevărate purtătoare de memorie colectivă, au exercitat constant o puternică şi permanentă acțiune modelatoare asupra societății şi a omului, fiind repere morale, axiologice şi de acțiune. Aceste calități sunt proprii mai ales acelor simboluri universale şi străvechi, numite şi arhetipuri.

Cadrul formei concrete a fost depăşit. Prin metamorfozare, ermetismul impus prin rigorile academiste dictate de principii de construcție ale formei, aproape sacre, astăzi, ține de domeniul trecutului.

III.1. Stilul epocii, stilul național şi stilul artistic personal - caracteristici generale

Analizând particularitățile morfologice ale creațiilor dintr-o epocă sau cele individuale, ale unui autor, legate de ***linie, formă, culoare, textură şi volum***, vom aborda de fapt ***stilul epocii*** prin ***stilul artistic personal.***

Dacă vom lua în considerație lucrări ale pictorilor Țuculescu şi Matisse sau ale sculptorului român – Constantin Brâncuşi şi sculpturi realizate de Amedeo Modiglani sau Pablo Picasso, le vom putea compara găsindu-le multe asemănări între anumite puncte de vedere plastice. Vom găsi cu siguranță şi multe diferențe, datorate coordonatelor spațio-temporale în care au fost create operele.

Ariile culturale vor da întodeauna imaginea clară a unei tradiții artistice şi implicit a stilurilor semnificative.

III. 2. Rezonanțe stilistico - metamorfice europene ale formei în spațiul artelor plastice

În arealul cultural european al începutului de secol XX devine interesant momentul întâlnirii artistului din noua generație, a cărui stilistică personală se formează pe noi domenii de comunicare ale cunoaşterii în arta universală, cu inerția alunecărilor în confluența unor direcții deja configurate ale artei universale. Prin consacrare, unele îşi dovediseră fertilitatea şi au saturat publicul. Se simțea noul suflu al curentelor ce păreau să se întrevadă chiar din tendințele existente. Forma însăşi trebuia să fie supusă unui nou proces de metamorfozare din punct de vedere morfologic, tematic şi estetic.

Noul stil european denumit generic - ***Art Nouveau***, a căpătat aspecte diferite de la un areal cultural la altul, combinând materialele noi, suprafețe finisate cu ajutorul maşinilor sau punând abstractul la dispoziția design-ului.

Pentru a avea o viziune de ansamblu asupra stilurilor şi a tehnicilor de construcție a formelor plastice din mediile artelor tradiționale, a fost necesar să facem o incursiune generală în timp. De la epocă la epocă am putut observa şi compara anumite aspecte, cu reverberații în contemporaneitate.

Am urmărit problematica rezonanțelor stilistico – metamorfice ale formei şi prin incursiunea în zona confluențelor arhetipale ale formei metamorfozate încă din timpuri ancestrale, după ritualuri magice, obiceiuri şi practici străvechi. Abordarea generalităților legate de unele trăsături morfologice ale picturii rupestre din peşterile Tassili, Lascaux, Altamira sau Ariége, tratată în subcapitolul II. 2., a însemnat o înțelegere mai apropiată a unor picturi abstracte aparținând lui Wassily Kandinsky, (deceniul al II - lea din secolul XX).

Desprinderea de asperitatea peretelui preistoric şi trecerea la analizele tridimensionale ale figurinelor de tip *Venus* (Willendorf, Lespugue, Hohle Fels sau Malta).

Tot în cadrul unor ritualuri magice, măştile şi procedeele de metamorfozare ale formei din arta populară, au reprezentat puncte de interes într-o analiză generală.

III. 3. Forma şi aspectele ei în Art Nouveau şi Cubism

Este subcapitolul în care accentuăm aspectele determinate de stil. La nivel general **Art Nouveau-ul** europeana adus o nouă viziune asupra formei metamorfozate, schimbând experiența optică sau îmbogățind-o.

Simbioza stilistică rezultată din fuziunea elementelor normande, scandinave sau scoțiene cu Art Nouveau-ul reprezentând ornamentația romanică animalieră, cu *antreléc* format din şerpi încolăciți, (zoomorfisme ori antropomorfisme ce țin de forma compozită), subliniază faptul că acest tip de metamorfoze este răspândit pe un areal foarte vast, până în nordul continentului european.

Cubismul a schimbat din punct de vedere formal viziunea reprezentanților care şi-au imaginat şi obiectele prin raportarea la formele primare – ***sfera, ovoidul, cubul, conul sau cilindrul***, din mai multe unghiuri sau profile, în spațiul bi- sau tridimensional.

Printre problematicile abordate, am tratat: aspectele generale ale Stilului Art Nouveau; valoarea unor sinteze constructiviste ale formei; noile principii impuse arhitecturii; fazele, importanța şi accentele în compoziția formei şi a spațiului, impuse de *Şcoala de la Bauhaus*; detalierile ecourilor suprarealiste şi prezentarea interdisciplinară, a speciilor privind îmbinarea morbidului cu sordidul.

III. 4. Stilurile în arta românească – influența acestora asupra creației

Propunem o abordare generalizată, şi găsirea prin comparație a unor similitudini într-un areal regional românesc. Aşadar, am abordat în general, forma metamorfozată specifică stilului brâncovenesc, moldovenesc (construcția bisericilor), nordic-maramureşean. De asemeni, ne referim la influența unor principii de construcție ale arhitecturii occidental – austro – ungare în Bucovina, greceşti sau turceşti în Dobrogea, la sculptura şi obiectele de cult ornamentale, din spațiul sacru.

III. 5. Stilurile proprii de creație în sculptura românească din prima jumătate a sec. al XX – lea – Karl Storck, Frederic Storck, Oscar Han şi Oscar Späthe

Am urmărit stilurile proprii de creație în sculptura românească din primele decenii ale veacului trecut, la artiştii care prezintă o importanță deosebită pentru constituirea învățământului artistic – superior în România, (Iaşi sau Bucureşti) şi evoluția particularităților morfologico – stilistice, generate de maeştri şi continuate de către discipoli.

Artiştii ***Karl Storck, Frederic Storck, Oscar Han şi Oscar Späthe*** sunt reprezentativi pentru sculptura românească din prima jumătate a secolului al XX – lea**.** Prin creația lor s-au adus o serie întreagă de elemente înnoitoare, considerate moderniste pentru spațiul nostru, dacă privim schimbările produse în stilurile personale ale artiştilor. Influențele artei franceze sau germane, în țara noastră se întrevăd în multe lucrări, ce pot fi considerate astăzi capodopere naționale.

În România, în prima parte a secolului XX, a fost remarcată de istoricii şi criticii de specialitate, existența a două triade de artişti din aceeaşi generație, una aparținând sculptorilor - Cornel Medrea, Ion Jalea şi Oscar Han, iar cealaltă pictorilor Camil Ressu, Jean Al. Steriadi, Iosif Iser, Ion Țuculescu şi Victor Brauner.

III. 6. Particulariăți stilistice ale formei în creația lui Constantin Brâncuşi

Comentariile din interiorul acestui subcapitol au rolul de a sublinia valoarea stilistică universală a operei celui care a fost numit şi *părintele sculpturii moderne.*

Evidențiem de asemenea, că în creația lui Constantin Brâncuşi se remarcă o serie întreagă de trăsături stilistice din care pot fi deduse şi caracteristicile definitorii pentru arta secolului al XX - lea.

Printre succesorii viziunii de abordare a formei, specifică lui Constantin Brâncuşi se numără Barbara Hepworth, David Smith şi alți tineri artişti după cum urmează: Irina Codreanu, Milița Petraşcu, Constantin Antonovici, Isamu Noguchi, George Teodorescu, etc.

Tratarea volumelor prin simplificare geometrizată a lucrărilor lui Brâncuşi reprezintă punctul de plecare în cristalizarea stilistică a formei în creațiile lui Hans Arp sau Henry

Moore. Interesul cu care artistul român abordează primitivismul pe linia unor tradiții populare şi implicarea configurării plastice a arhetipurilor umanității prin simboluri orientale, africane sau oceanice, determină influențe în stilistica personală a artiştilor din prima jumătate a secolului al XX –lea.

III. 7. Particularitățile stilistice ale volumului în creația lui Dimitrie Paciurea ~ metamorfoze ale formelor cu caracter antropomorf şi a celor cu aspect zoomorf

În sculptura românească, începând cu creația artistului **Dimitrie Paciurea**, au fost căutate **sensurile construcției spațial-volumetrice**.

Pentru Paciurea arta impresionistă practicată de epigonii lui Rodin n-a influențat categoric viziunea tematică asupra sculpturalului purtat de el în subconştient, sub formă arhetipală. Strălucirea aparentă a decadenței unei succesiuni impresioniste nu l-a sedus într-atât de mult, încât să-şi abandoneze viziunea monumentală a formei în favoarea unui trend al vremii.

Analizând începuturile creației în arta lui Dimitrie Paciurea, am constatat că odată cu trecerea timpului se observă din ce în ce mai mult în intențiile sale stilistice, ideea de integrare a spațiului în compozițiile ronde-bosse, prezentă la sculptorii vest-europeni, prin înscrierea golului în ansamblul sculptural.

Desprinderea de soclu a fost foarte importantă în sculptura statuară românească. Ciclul himerelor (cazul lui Paciurea), reprezintă un pas important atât în evoluția unui stil personal, cât şi a stilului epocii, care în România a dobândit o conotație heraldic – simbolistă, pe fondul unei ancestralități bizantine.

Capitolul IV
Volumul şi relația cu Spațiul

Pentru arta secolului XX, rolul tipului de exprimare în limbaj vizual sau gestual s-a dovedit a fi cu mult mai concludent şi edificator în privința datelor sau fenomenelor întâmplate în realitatea imediată.

Prin intermediul puterii elementelor primordiale (apă, aer, foc, pământ), forma plastică însoțită de fantezie, se raportează constant la contextul estetic al epocii culturale.

În acest capitol am dorit să problematizăm următoarele chestiuni: accepțiunile spațiului în artele vizuale; relația dintre formele elaborate.

IV. 1. Evoluția formei plastice ca proces de metamorfozare

În cadrul acestei secțiuni, cercetarea a întrunit următoarele obiective: construcția etapizată a volumului prin intermediul elementelor de limbaj şi a mijloacelor de expresie specifice sculpturii, acumulările stilistice ale creatorilor la nivel teoretic, prin înțelegerea limbajului morfologic al artei abstracte.

În procesul metamorfozării unui element vizual, putem porni de la punct – ca celulă plastică a materiei. În arta abstractă sau suprarealistă, reprezentanți ca Vassilly Kandinsky, Joan Miro sau Robert Delaunay valorifică la maxim efectele produse de puncte, linii şi forme, pe care acestea le capătă în spațiul bidimensional.

IV. 2. Materie, Spațiu, Volum ~ Timp în structurile metamorfozate ale operei de artă

Reprezintă rezultatul preocupărilor cu privire la efectul unor factori asupra operei de artă, anume - *Spațiul şi Timpul în Artele Vizuale ale secolului XX.*

IV. 3. Relieful şi ronde-bosse-ul în cadrul civilizațiilor oceanice şi mediteraneene ~ modele bine definite istoria vizuală a artelor

Această problematică a constituit o altă preocupare pentru arta de la începutul secolului al XX –lea. Unii cercetători - A. Leroi – Gourhan, au investit cu denumirea de *stil*, unele perioade ale reprezentărilor plastice din arta primitivă, tocmai în ideea de a recunoaşte dovezile găsite.

Reconsiderăm astfel importanța acestor faze ale stilurilor de reprezentare, pentru a putea face comparații interdisciplinare cu o serie de metamorfoze ale formelor cu caracter ahetipal din arealul culturii ***Cucuteni – Tripolie***.

De exemplu, apariția **stilului asiatic,** în arta antichității greceşti**,** îmbogățeşte aria tematică, accentuează plasticitatea şi exploatează jocul de lumini şi umbre.

În acest subcapitol am mai abordat:

- *Particularități morfologice* identificate în arta antică – grecească, cu trimitere la tema de cercetare datorită concepției de metamorfozare a formelor cu caracter zoo-antropomorf;
- Rolul cromaticii în amplificarea expresivității volumelor.

IV. 4. Corespondențe plastice între sculptură, arhitectură şi scenografie

Poate reprezenta o continuare în linia stilistică a unor idei prezentate anterior, unde am considerat că trebuie abordate unele aplicații corelate cu viziunea scenografică. Componenta plastică a unui spectacol de animație, contribuie la receptarea şi retrăirea a ceea ce a fost cândva şi undeva, în speranța că publicul va putea astfel să păstreze în suflet clipele,

rememorând emoţia produsă atât de actori, cât şi de elementele de expresie plastică articulate în spaţiul scenic.

Remodelarea unei realităţi, fie ea şi fantastică, este relaţionată cu imaginea plastică realizată de scenograf şi are mai multe roluri în dialogul cu publicul: apropie de noi evenimente şi creează conştiinţa despre ele; completează împlinirea totală şi oferă simţurilor aspectul lor interior.

IV. 5. Contribuţia unor stimuli de percepţie a formei la structurarea spaţiului scenografic (lumina, umbra, mişcarea, culoarea, materialul)

Aceste aspecte se reflectă în urma abordărilor generale ale problemelor de limbaj în artele plastice şi scenografie. Lumina, umbra, mişcarea, culoarea şi materialul sunt importante pentru structurarea spaţiului scenografic şi tematica receptării imaginilor cu caracter dinamic. Ele pot fi analizate prin studiu de caz şi impactul asupra receptorului.

Capitolul V
Metamorfoze, mituri, simboluri şi semnificaţii în creaţia proprie

Structurat în opt subcapitole, această secţiune a tezei, am dorit să reflecte o parte din suma abordărilor practice ale creaţiei proprii.

În lumina evidenţierii unor mituri şi simboluri cu valoare arhetipală în cadrul structurării imaginilor tridimensionale cu caracter metamorfic, dezvălui o parte din rezultatele elaborării creaţiei, de la idee şi proces plastic, la conceptul artistic final. Predominanţa golului faţă de plin şi dozarea adecvată prin intermediul raporturilor dintre acestea, amplifică atât ideea de structură spaţial - volumetrică, cât şi integrarea în spaţiu a unor forme simbolice, aplicate în unele lucrări prin metamorfozarea obiectelor ready-made.

Nimeni nu ştie mai bine decât autorul unei creaţii, detalii sau adevăruri despre constituirea acesteia. Tocmai de aceea am dedicat un întreg capitol expunerii corolarului de idei ce gravitează în sfera creaţiei proprii.

V. 1. Integrarea spaţială a volumului şi caracteristicile stilistice ale acestuia într-o viziune artistică personală

Materiale cum ar fi: argila, ipsosul, piatra, lemnul, marmura şi metalul, (specifice sculpturii în accepţiunea tradiţională), dar şi cele neconvenţionale (caracteristice, adesea experimentelor sau improvizaţiilor), contribuie la transpunerea conceptului de metamorfoză în

mod diferit. Domenii trans-disciplinare cum ar fi scenografia, vor impune cunoaşterea proprietăților acestora şi adaptarea lor în funcție de tipul de metamorfozare plastică propus.

V. 2. Strategii, metode şi mijloace de transpunere plastică

În procesul metamorfozării formelor, abordez o serie de date ale realității vizuale, materiale sau spirituale, pe care le rețin şi le potențez percepția semantică pentru perenitatea temporală a valorii mesajului acestora. Pledez aşadar pentru procedeul de transformare a înfățişării caracterului real al unor forme. Mă bazez pe o estetică şi o simbolistică personală, rodul unor observații şi experiențe plastice dobândite până acum. Redefinirea dialogului formelor tridimensionale cu spațiul public contemporan poate dezvălui noi laturi ale frumosului şi cunoaşterii, ca rezultate ale experiențelor ce țin de interferențele dintre ştiințe şi arte.

V. 3. Metamorfozele zborului-mituri şi simboluri abordate şi metamorfozate

Metamorfozarea tematică a formei, pe care am abordat-o atât sculptural, cât şi scenografic, a impus gruparea lucrărilor personale după anumite criterii, legate de: subiectul compozițional, valorificarea obiectelor *ready-made*, recursul la mitologie prin intermediul simbolicului, la temele de largă generozitate în ceea ce priveşte desprinderea de soclu în domeniul sculpturii, inserția în spațiu, mesajul şi materialul ales pentru transpunere.

V. 4. Soluții constructiv - plastice prezente în spațiul scenografic al teatrului de animație

Elementele care compun scenografia unui spectacol se identifică în spațiul scenic sub forma unor obiecte cu valențe metaforice. Formele acestora reprezintă rezultate ale procesului de metamorfozare plastică în structurarea scenică a imaginilor. Soluțiile prezentate sunt însoțite adesea de schițe în mapa de scenografie şi caietul de regie, unde pot fi remarcate etapele stilizărilor plastice în cadrul acestui proces.

Evidențiez aşadar câteva aplicații ale temei de metamorfozare a formelor, rezultate ale experienței profesionale, rodul implementării conceptului cercetat şi al configurării acestora în viziune scenografică.

Modelarea dispozitivelor scenografice prin metamorfozarea structurii de construcție a acestora, cu scopul obținerii mişcărilor complexe, a condus la afirmarea capacităților păpuşarului în realizarea obiectivelor şi a atitudinilor sale expresive.

V. 5. Caracteristici şi expresivităţi ale materialelor în creaţia personală

Metamorfozarea volumelor pentru care optez în compoziţiile propuse, îmi susţin practic demersul teoretic dezbătut în acestă teză. Compoziţiile transpuse în lemn, metal, piatră, prin tehnici mixte sau în materiale neconvenţionale, reprezintă de fapt repertoriul divers al mijloacelor plastice în care poate fi abordată forma prin procesul de metamorfoză. Esenţele lemnoase încărcate de nobleţe, cum ar fi cireşul, părul, salcâmul, dudul şi nucul, transmit atât spaţiului, cât şi receptorului din căldura interioară a fibrelor.

Materialele şi tehnicile reprezintă suportul mijloacelor de transpunere plastică a fuziunii dintre concret şi viziune, prin metamorfozare.

V. 6. Tehnici şi procedee de lucru abordate

Tehnicile de sculptură pe care le abordez şi pe care le adaptez în funcţie de materialul de transpunere se împart în mai multe categorii. Printre cele cu caracter tradiţional, se regăsesc în general: ***cioplirea în piatră, sculptura în bronz, sculptura în metal, sculptura în lemn, modelarea şi turnarea.*** Acestea constituie întotdeauna fundamentul sculpturii în metamorfozarea plastică a volumelor prin cioplirea sau modelarea unor materiale dure sau maleabile, reprezentând tridimensional formele naturii vii. Dacă vom problematiza formula: **materie, formă, stil,** vom determina sfera modalităţilor de expresie specifice în cazul sculpturii.

Rezistenţa materialelor proprii acestei forme de exprimare plastică a tridimensionalităţii ne asigură durabilitatea formelor create, a materiei metamorfozate, sub concepte distincte.

V. 7. Semnificaţii şi mesaje artistice propuse

Metamorfozele simbolice ale formei lasă astfel câmpul interpretărilor deschis unui noian de tălmăciri al înţelesurilor care pot sparge ermetismul unor idei *tabu*. Variabilitatea înţelesului mesajelor plastice presupune chiar libertatea ambelor părţi, atât a creatorului, cât şi a receptorului.

Când Întunericul devine Lumină, când apa devine uscat iar Lutul se transformă în Fiinţă, forma îşi găseşte regenerarea prin intermediul următorului circuit al materiei: Naştere – Viaţă – Moarte. Corolarul acestor meditaţii profunde este reflectat prin intermediul unui leitmotiv plastic, prezent în cultura antică grecească prin **labirint.** Relaţia **Om – Univers** nu poate fi privită decât ca un intermezzo şi ambianţă cosmogonică a regenerării fiinţei umane prin mit şi simbol.

Prin titlurile pe care le-am dat lucrărilor de sculptură am dorit să ofer câteva *cuvinte cheie* pentru apropierea receptorului în decriptarea mesajului principal. Subcapitolul prezintă

detaliat, în funcţie de metamorfozele tematice, pentru fiecare subiect în parte, o serie de semnificaţii şi mesaje pe care doresc să le transmit prin lucrările mele.

V. 8. O nouă viziune asupra formei şi a metamorfozării în actul de creaţie cu largi valenţe sincretice pentru manifestările din a doua jumătate a secolului XX şi a celor postmoderne

Propunem un nou mod, mai complex de reflecţie la evoluţia materiei prin intermediul formei şi a procesului de metamorfozare a acesteia, ca rezultat al activităţii factorul uman, raportându-ne la coordonatele spaţio-temporale ale existenţei noastre.

Concluzii

Polifoniile metamorfozelor plastice ale formei cu caracter tridimensional, în spaţiul românesc, reclamă discursul simbolic pe fondul neo-bizantinismului şi al accentelor suprarealiste, cu bogate similitudini în miturile şi legendele unor creaţii româneşti ancestrale.

Importanţa remarcabilă pe care a avut-o sculptura la înnoirea mijloacelor de expresie în secolul al XX - lea, se datorează acestor multiple posibilităţi de exprimare, conferite prin metamorfozarea formei în spaţiu.

Pentru o înţelegere adecvată a fenomenelor şi mutaţiilor din plan estetic, petrecute în domeniul vizual al artelor, a fost necesară o scrutare aprofundată a aspectului şi înţelesului formelor, a stilisticii personale ce caracterizează concepţiile creatorilor de metamorfoze plastice.

Forma elaborată, al cărei conţinut este structurat prin intermediul mitului şi al simbolului, va avea şansa perenităţii în contextul dinamic – evolutiv, determinat de unitatea Spaţiu – Timp. Cercetările efectuate au scos la iveală existenţa în plan cultural a unei multitudini de simboluri în producţiile artistice care au pornit de la metamorfozarea formei.

Atât arta medievală a Occidentului latin, cât şi cea a Orientului bizantin au fost realmente influenţate de această bogăţie de imagini şi simboluri, mituri sau legende. Frecvenţa acestor lucrări reprezintă expresia spiritului uman şi rezultatul realităţilor stabilite între om şi mediul în care îşi dezvoltă personalitatea şi evoluează spre cunoaştere.

Diversificarea fondului documentar prin multiplicarea genului legendelor referitoare la animale, a literaturii şi artei printr-un transfer tematic sau iconografic, s-a reflectat cu prisosinţă prin intermediul unor simboluri plastice cu valoare arhetipală. Încărcătura semantică a transmis în mod condensat sensurile şi semnificaţiile pe care le poate lua viaţa spirituală a omului medieval, în funcţie de limbajul de exprimare specific fiecărei forme artistice.

Argumentele prezentate anterior ne îndreptăţesc să subliniem cu certitudine faptul că în artele vizuale, miturile şi legendele conținute, definite şi înfiripate în timp, determină adepții acestor direcții de cercetare ştiinţifică şi documentare artistică să născocească plăsmuiri dintre cele mai originale, încărcate de sens şi mesaj. Aceste preferințe, dau valoare de simbol creațiilor ce proclamă forma originară.

Valoarea simbolică complexă, de care se bucură reprezentarea păsării în istoria artelor este potențată şi de semnificații religioase - *porumbelul trimis de Noe*, *Duhul Sfânt* din Creştinism sau asocierea motivului de pasăre cu sufletul uman din timpul Noului Regat din Egiptul Antic.

Metamorfozele se evidenţiază de asemenea şi în mitologia greco-romană (imaginea sirenelor), calendarul aztec expresivitatea plastică din ilustrațiile codexurilor. În alchimia chineză, pasărea, căpetenia acestei specii, a apărut încă din neolitic generând constituirea mitului *Phoenix* (Feng-Huang). Păsările erau asociate cu Soarele, probabil cu razele acestuia, cea roşie simbolizând Sudul.

Zborul renaşte din labirint iar prin intermediul metaforfozei vizual – plastice şi a asocierilor diverse, capătă noi sensuri metaforice proprii. Tema *zborului,* într-un demers vizual - plastic, concentrează atenția pe relația formelor nou create cu *spațiul vizual* artistic, caracterizat prin largi valențe arhetipale şi angajează specialiştii pentru cercetarea detaliată a acestor problematici în contextul integrării prin metamorfozare a operei de artă într-un ambient vizat.

Corpul uman însuşi poate constitui o metaforă plastică, prin intermediul conținutului semantic în care este integrat ca motiv şi prin relația cu spațiul la care se raportează. Coordonatele Spațiu – Timp, joacă un rol important în structurarea imaginilor ale căror valențe umane îi sunt caracteristice.

Sub imperativul *Lumină, Cuvânt şi Suflet*, fiindcă *Artă fără Dumnezeu nu există*, forma comportă şi un conținut luminos încă de la începuturile *Marii Faceri ale Universului*, deoarece s-a constatat că originea şi morfologia materiei poate fi percepută şi investigată prin intermediul legilor fizicii.

În accepțiunea teologică, unul dintre semnele lăsate de Însuşi *Dumnezeu - Marele Creator,* este reprezentat pe cer, ca efect de cauzalitate a unui fenomen optic, pe care ni-l explicăm deja - curcubeul şi ROGVAIV-ul său.

Efectele generate de formă şi de spațiu prin interacțiunea cu mentalul nostru pot însemna *energia de conexiune* dintre energia exterioară şi energia interioară de care dispunem încă de la geneză.

Forma atrage, polarizează şi înglobează energia materiei din exteriorul corpului uman iar arta capătă funcţie unificatoare pentru simțurile spiritului nostru.

Datorită aspectelor concluzive prezentate anterior, transpare şi rezultatul. Legătura omului cu creația artistică se rezumă la **identificarea personalității noastre cu arhetipurile umane.**

Prin intermediul puterii cosmogonice provenită din joncţiunea celor patru elemente primordiale (apă, aer, foc, pământ), forma plastică şi caracterul uman care o însoţeşte în plăsmuirile sale elaborate şi spiritualizate se metamorfozează printr-o continuă raportare la contextul stilistic din care face parte atât autorul, cât şi publicul receptor, elevat. Ea se va dezvălui continuu în noi şi noi viziuni plastice.

Pornind de la arhetipuri şi valorificând constant mitul, fără a desconsidera funcţia şi semnificația originară din spațiul ancestral, forma se regăseşte în spiritul nostru, al civilizațiilor contemporane, sub raportul multitudinii înfățişărilor metamorfozate peste veacuri.

Cercetarea metamorfozelor în lucrarea de față reprezintă încă o etapă propusă în evoluția studierii artelor vizuale ale secolului al XX –lea şi poate fi continuată şi pentru a II – a jumătate a acestui veac.

Prin *Călătoria în timpul* unor civilizații ancestrale, în care *Toteismul* şi *Vânătoarea* lansează atitudini de *Invocație împotriva haosului*, iar *Poarta*, ca obiect metaforic ne poartă prin *Pulsațiile* vieții în illo-tempore şi în spațiul de transcendență celest sau htonian, prin *Desprindere* şi *Ascensiune* sau *Spre abis*, către sublimul unui *Zbor spre infinit,* unde mitologiile antice ale lui *Horus, Minos, Dedal şi Icar* sau ale *Sirenelor, Basiliskului* şi *Calandrinonului* Evului Mediu îşi caută *Dualitatea* spiritului uman renăscând şi regenerând continuu, arhetipal, prin metamorfoză, cu idealurile cosmogonice ale *Creatorului în Univers.*

Bibliografie selectivă

Achiţei, Gheorghe - *Frumosul dincolo de artă*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1988.

Adorno, Theodor W. - *Teoria estetică – studii socio – umane*, trad. din lb. germană de Andrei Corbea, Gabriel H. Decuble şi Cornelia Eşianu, ediţia a II – a, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2006.

Ailincăi, Cornel - *Introducere în gramatica limbajului vizual,* Ed. Polirom, Col. De Artă, Iaşi, 2010.

Appia, Adolph - *Opera de artă vie*, trad. Elena Drăguşin - Popescu, Ed. UNITEXT (UNITER), Seria - MAGISTER, Bucureşti, 2000.

Argan, Giulio-Carlo - *Arta modernă*, (Vol. II), Ed. Meridiane, Bucureşti, 1982.

Arnheim, Rudolf - *Arta şi percepţia vizuală,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1979.

Baltrusaitis, Jurgis, - *Aberaţii – legende ale formelor*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1972.

- *Anamorfoze sau magia artificială a efectelor miraculoase*, trad. de Paul Teodorescu, pref. de Dan Grigorescu, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1975.

- *Oglinda. Eseu privind o legendă ştiinţifică. Revelaţii science-fiction şi înşelăciuni*, trad. de Marcel Petrişor, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1981.

- *Formări, deformări – stilistica ornamentală în sculptura romanică,* trad. de Constanţa Tănăsescu, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1989.

- *Evul mediu fantastic,* trad. de Valentina Grigorescu, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1975.

- *Metamorfozele goticului*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1978.

Bartoş, Jenö – Mihály - *Structuri compoziţionale,* Ed. Artes, 2005.

- Arta murală – interferenţe vizual – artistice, Ed. Artes, Iaşi, 2006.

Bădărău, George - *Suprarealismul românesc în context european,* Ed. Feed Back, Iaşi, 2008.

Bostan, Ilie - *Contrastul dominant în compoziţia desenului*, Ed. *Artes*, Iaşi, 2007.

Brezianu, Barbu - *Karl Storck*, Editura de Stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1955.

Buş, Gheorghe - *Experienţă umană, imagine artistică, creativitate vizual – plastică (perspective complementare)*, Ed. *Dacia*, Cluj-Napoca, 2003.

Carol, David - *Experienţă vizuală şi cunoaşteree artistică*, Ed. *Dacia*, Cluj-Napoca, 2003.

- *Etica imaginii şi spiritual spaţiului în pictură*, Ed. Universităţii de Vest, Timişoara, 2006.

Courthion, Pierre - *Curente şi tendinţe în arta sec. X – privire generală asupra artei internaţionale de la 1900 pînă în zilele noastre*, trad. de Maria Carpov, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1973.

Covătaru, Dan, - *Simbol şi obiect în sculptură,* Ed. Artes, Iaşi, 2005.

- Simbol şi metaforă în creaţia proprie, Ed. Artes, Iaşi, 2005.

De Solier, René - *Arta şi imaginarul,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1978.

Dittman, Lorenz - *Stil, simbol, structură – Studii despre categorii de istoria artei*, trad. de Amelia Pavel, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1988.

Dragomirescu, Mihai - *Ritm şi culoare*, Ed. Facla, Timişoara, 1990.

Eliade, Mircea - *Aspecte ale mitului,* Ed. Univers, Bucureşti, 1978.
- *De la Zamolxis la Genghis – Han*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980.

Focillon, Henri - *Viaţa formelor şi Elogiul mâinii*, Ed. Meridiane, Bucureşti – 1995.
- *Arta sculptorilor romanici - Cercetări cu privire la istoria formelor*, Ed. Meridiane, 1989.

Frunzetti, Ion - *Pegas între Meduză şi Perseu* – Vol. I, Gâlceava şi împăcarea văzului cu lumea, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1985.

Gablik, Suzi - *A eşuat modernismul?*, trad. din lb. engleză de Viorel Zaicu, Ed. Curtea Veche, Bucureşti, 2008.

Gavrilean, Dimitrie E. - *Mitologie românească în pictură*, Ed. Artes, Iaşi, 2006.
- *Mituri ancestrale româneşti*, Ed. Artes, Iaşi, 2006.

Grigorescu, Dan - *Cuminţenia pământului*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1988.
- *Idee şi sensibilitate – Direcţii şi tendinţe în arta romînească contemporană*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1991.

Gruia, Lucian - *Brâncuşi – repere şi interferenţe*, Ed. România – Press, 2001.

Hegel, Georg Wilhelm – Friedrich - *Estetica – Prelegeri de estetică*, vol.1., Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1966.

Huyghe, Réne - *Dialog cu vizibilul*, Ed. Meridiane 1981.
- *Puterea imaginii*, pref. de Ludwing Grunberg, Ed. Meridiane 1971.

Le Thorel – Daviot, Pascale - *Picasso - portret în timp*, trad. din lb. fr. de Simona Brânzaru, Ed. Institutul Cultural Român, Bucureşti, 2006.

Liiceanu, Gabriel - *Tragicul. O fenomenologie a limitei şi depăşirii*, Ed. Humanitas, 2005.

Lützeler, Heinrich - *Drumuri spre artă*, traducere de Dorin Oancea, Ed. Meridiane, 1986.

Mihalache, Marin - *Oscar Han,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1985.

Monah, Dan - *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni – Tripolie*, Ed. Piatra Neamţ, 1997.

Munro, Thomas - *Artele şi relaţiile dintre ele*, (Vol. I şi II), Ed.Meridiane, Bucureşti, 1981.

Muntenus, Horia - *Dincolo de Brâncuşi*, Ed. LIMES, Cluj – Napoca, 2002.

Nanu, Adina - *Originea formei în artă,* Ed. Univers, Bucureşti, 1971.

Pamfil, Mihai - *Percepţia estetică între restituire şi constituire*, Ed. Artes, Iaşi, 2007.

Pareyson, Luigi - *Estetica şi Teoria formativităţii*, Ed. Univers, Bucureşti, 1977.

Prut, Constantin - *Calea Rătăcită: o privire asupra artei populare româneşti*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1991.

Raicu, Lucian - *Grafic şi vizual între clasic şi modern*, Ed. Paideea, Bucureşti, 2002..

Read, Herbert - *Semnificaţia artei* – Editura Meridiane, Bucureşti 1969.
- *Originea formei în artă,* Editura Universul, Bucureşti 1971.

Santarcangeli, Paolo - *Cartea labirinturilor – Istoria unui mit şi a unui simbol*, trad. de Crişan Toescu,Ed. Meridiane, Bucureşti, 1974.

Sava, Valentin - *Tehnicile artistice între tradiţie şi modernitate,* Ed. Artes, Iaşi, 2009.

Sendrail, Marcel - *Înţelepciunea formelor, sensul formelor*, Ed. Meridiane, Bucuresti, 1983.

Simion, Victor - *Imagine şi legendă – Motive animaliere în arta Evului Mediu românesc,* Ed. Meridiane, 1983.

Stănciulescu, Traian D. - *Introducere în filozofia creaţiei umane*, ediţia a II – a, Ed. Junimea, Iaşi, 2005.
- *La început a fost semnul – o altă introducere în semiotică*, Ed. Performantica, Iaşi, 2004.

Stoichiţă,Victor-Ieronim - *Scurtă istorie a umbrei,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2008.

Şerban, Dumitru - *Sculptura* Ed. Triade, Ed. Univ. de Vest, Timişoara, 2005;
- *Sculptura de simpozion, fenomen al artei contemporane*, ediţia a II – a, Ed. Triade, Ed. Univ. de Vest, Timişoara,2005

Şotropa, Adriana - *Visuri şi himere – Ecouri simboliste în sculptura românească modernă*, Ed. *Compania*, Bucureşti, 2009.

Teodorescu, Aurel - *Arhitectură şi stil, evoluţia stilurilor în arhitectura europeană*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1974.

Titu, Alexandra - *Experimentul în arta românească după 1960* , Ed. Meridiane, Bucureşti, 2003.

Tofan, Constantin - *Limbajul artei*, Ed. Artes, Iaşi, 2005.

Urmă, Maria - *Istorie a compoziţiei ambientale*, Ed. Artes, Iaşi, 2004.
- *Spaţiu şi percepţie vizuală*, (vol. I – *Percepţia spaţiului*), Ed. Artes, Iaşi, 2005.

Vlad, Aurel - *Personajul din atelier*, Ed. UNARTE, Bucureşti, 2010;
- *Gestul în sculptură între expresie şi simbol*, Ed. Paideia, Bucureşti, 2010.

Wittkower, Rudolf - *Sculptura,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1980.

Zahar, Marcel - *Arta timpului nostru*, trad. de Rodica Savopol, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1973.

Zaharia, D. N. - *Istoria artei contemporane,* Ed. *Artes,* Iaşi, 2008.
- *Arta sofianică,* Ed. Cronica, Iaşi, 1999.

Zanini, Walter - *Tendinţele sculpturii moderne*, trad. Roxana Eminescu, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1977.

Zărnescu, Constantin - *Codul operei lui Brâncuşi*, Ed. Dacia, Cluj – Napoca, 2007
- *Brâncuşi şi civilizaţia imaginii*, *Anii revoluţionari 1907 – 1918,* Ed. Dacia, 2001.

Dicţionare şi enciclopedii:

*** - Encyclopedia of World Art, Londra, 1968.

*** - Dicţionary of Twentieth – Centrury Art*,* Phaidon*,* Londra şi New York, 1973.

*** - Nouveau dictionaire de la sculpture moderne, Fernand Hazan editeur, 1970.

*** - Enciclopedia *Rao,* 2003 - LAROUSSE - *Istoria Vizuală a artei* trad. din lb. franceză: Alina Dimitriu, Liana Filimon şi Denia Mateescu.

Albert Châtelet şi Bernard-Philippe Groslier - Enciclopedia Larousse - *Istoria artei*, trad. Maria Cazanacli, Rodica Chiriacescu, Alexandrina Monteoru, Dumitru Purnichescu şi Şerban Velescu, Ed. Univers enciclopedic, Bucureşti, 2006.

Barbosa, Octavian - *Dicţionarul artiştilor români contemporani*, Ed. Meridiane, 1976.
- *Enciclopedia artiştilor români contemporani, (vol. V),* Ed. Arc 2000, Bucureşti, 2003.

Braunstein, F. Şi Pepin, J. F. - *Ghid de cultură generală*, Ed. Orizonturi, Bucureşti, 1991.

Chevalier, Jean şi Gheerbrant, Alain - *Dicționar de simboluri – mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere* Ed. Polirom, Iaşi, 2009 trad. de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaş.

Constantin, Paul - *Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative şi aplicate moderne*, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.

Cristea, Ioan - *Curentele artei moderne, Pictura,* Ed. Allfa, Bucureşti, 2001.

Evseev, Ivan - *Dicționar de simboluri şi arhetipuri culturale,*Ed. Amarcord – Timişoara, 1994.

Florea, V. şi Székely, Gh. - *Dicționar universal de artă plastică*, Editura.Litera, Bucureşti, 2011.

Ghițescu, Gheorghe - *Antropologie artistică,* Ed. Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1979.

Grigorescu, Dan - *Dicționarul Avangardelor*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2003.

Grozdea, Mircea - *Sculptori români contemporani,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1984.

-*Histoire de l'art (Encyclopedie de la Pléiade)*, vol. I - IV, Paris, 1961 – 1969.

Jacek Debiki, Jean-François Favre, Dietrich Grünewald şi Antonio Filipe Pimentel - *Istoria artei: Pictură; Sculptură; Arhitectură*, trad. din limba franceză de Corina Stancu, Ed. *Enciclopedia RAO*, Bucureşti, 2000.

Kernbach,Victor - *Miturile esențiale,* Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996.

Manca, Joseph; Bade, Patrick şi Costello, Sarah - *Dicționar cu 1000 de sculpturi ale unor artişti de geniu,* Ed. Aquila'93, Oradea, 2007.

Păcurariu, Dan - *Istoria Artelor,* Ed. Victor, Bucureşti, 1999.

- *Istoria artelor plastice din România*, vol. I, II, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1970.

- *La sculpture d'Europe Occidentale Edition d'art,* Aurora Leningrad, 1988.

Popescu, Mircea - *Dicționar de artă, Forme, tehnici, stiluri artistice (vol. I şi II)*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1995, 1998.

Prut, Constantin - *Dicționar de Artă modernă şi contemporană*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002.

-*Mic dicționar enciclopedic,* ediția a III - a, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

Rich, Anthony, - *Dictionaire des antiquités romaines et grecques,* Paris, 1961.

Shepherd, Rowena şi Rupert - *Dicționar cu 1000 de simboluri - Semnificația formelor în artă şi mitologie,* Ed. Aquila'93, Oradea, 2007.

Şuşală, Ion N. şi Barbulescu, O., - *Dicționar de arta. Termeni de atelier*, (editia a II-a), Ed. Sigma, Bucureşti 2000.

Reviste, Articole, cronici, albume şi cataloage

Arta, revistă de arte vizuale, U.A.P.R., Nr. 1/2011,Ed. Igloomedia, Bucureşti, 2011.
Brezianu, Barbu - *Brâncuşi în România* (monografie), Ed. Arta Grafică, Bucureşti, 2005.
Dâmboianu, A. - *Monumentul – semn şi mesaj*, Revista Arta, Nr. 8-9, 1978.
Deac, Mircea - *Ion Irimescu*, *studiu*, Ed. Junimea, Iaşi,1983.
Frunzetti, Ion - *Inteligibilul de dincolo de forme*, prefaţă la vol. Robert Klein, *Forma şi inteligibilul*, I, II, Bucureşti, Editura Meridiane, 1977.
Firuţă, Corina şi Ion C. Simona - *Dimitrie Paciurea*, (album), Ed. Alcor, Bucureşti 1994.
Raimoni, Luciano – *Michelangelo,* Gruppo Editoriale Fabbri, Celiv, Paris, 1990.
Trier, Eduard - *Sculptorul şi materialul său*, Revista Arta, Nr. 6, 1969.
The Art of Sculpture - New York, Pantheon Books, 1961.
Rodin Auguste - *Arta*, Ed. Meridiane Bucureşti 1968, 1971.
Rio, Garcia - *Istoria artelor contemporane în Spania*(curs), Salamanca, 2000.
Vlasiu, Ioana
- *Momente din evoluţia contemporană a sculpturii monumentale din România*, în *Studii şi cercetări de istoria artei*, tom 25, 1978.
- *Sculptura modernă şi conceptul de monument*, în Studiul 2, decembrie 1981 (catalog).
- *Brâncuşi şi tema sărutului*, în Arta, nr. 7, 1981.
- *Paciurea şi limitele criticii*, în Arta, nr. 3, 1987.
Wood, P. - *Art in the ary, 1900 -1990, 1993.*

Bibliografie electronică

http://dexonline.ro/
http://www.compendium.ro
http://www.bcn.cat/museupicasso/es
http://www.observatorcultural.ro
http://www.observatorul.com
http://www.centrul-cultural-pitesti.ro.
http://brancusi.1dez.com
http://www.timpultau.ro
http://www.artline.ro
http://www.centrul-cultural-pitesti.ro - *Mariana Senila-Vasiliu*
http://poezii.ro-versuri.ro/*Formele-poezie-Alexandru-Macedonski.html*
http://www.citate-celebre-cogito.ro/
http://filosofiatis.blogspot.com
http://www.scribd.com/ /Dacia-Magazin-2005
http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO
http://www.artavisuala.ro/istorie
http://www.turbosquid.com
http://www.arthistory.sbc.edu/imageswomen/lespugue.html
http://prodiaspora.blogspot.com/2007
http://www.crystalinks.com/horus
http://convorbiri-literare.dntis.ro/ - *Poezia formelor geometrice*
http://poezii.ro-versuri.ro
http://www.europeana.eu/portal
http://art-historia.blogspot.com